

**Univerzita Palackého v Olomouci**  
**Právnická fakulta**

**Adéla Johanidesová**  
**Procesní aspekty osvojení dítěte**

**Diplomová práce**

**Olomouc 2011**

Já, níže podepsaná, Adéla Johanidesová, autorka diplomové práce na téma: Procesní aspekty osvojení dítěte, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 121/2000 Sb. správci

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

.....

.....

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Procesní aspekty osvojení dítěte*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

## **Poděkování**

Ráda bych na tomto místě poděkovala své vedoucí diplomové práce paní Prof. JUDr. Milaně Hrušákové, CSc. za odborné vedení a konzultace, které mi pomohly při tvorbě této diplomové práce.

## Obsah:

|   |    |
|---|----|
| 1. Úvod .....   | 6  |
| 2. Osvojení - historický exkurz.....  | 8  |
| 2.1. Počátky vývoje institutu osvojení.....                                 | 8  |
| 2.2. Historie osvojení na území České republiky.....                        | 10 |
| 2.2.1. Podmínky osvojení .....  | 10 |
| 2.3. Současný stav .....  | 12 |
| 3. Aktuální právní úprava .....   | 13 |
| 3.1. Listina základních práv a svobod .....                                 | 13 |
| 3.2. Mezinárodní dokumenty .....  | 15 |
| 3.2.1. Úmluva o právech dítěte (Úmluva) .....                               | 16 |
| 3.2.2. Evropská úmluva o osvojení.....                                      | 18 |
| 3.2.3. Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení .....   | 19 |
| 4. Osvojení.....  | 21 |
| 4.1. Pojem osvojení .....   | 21 |
| 4.2. Druhy osvojení.....  | 22 |
| 4.2.1. Osvojení úplné a neúplné.....  | 22 |
| 4.2.2. Osvojení zrušitelné a nezrušitelné .....                             | 23 |
| 4.2.3. Další druhy osvojení .....   | 23 |
| 4.3. Předpoklady osvojení .....   | 24 |
| 4.3.1. Tzv. právně volné dítě .....   | 25 |
| 4.3.2. Zájem dítěte a společnosti na vytvoření nového rodinného života..... | 27 |
| 4.3.3. Souhlas nezletilého dítěte .....                                     | 28 |
| 4.3.4. Vhodný osvojitel.....  | 28 |
| 4.3.5. Obligatorní preadopční (zatimní) péče .....                          | 31 |
| 4.4. Podmínky pro nezrušitelné osvojení.....                                | 31 |

|        |  |    |
|--------|--|----|
| 4.4.1. | Přeměna osvojení.....  | 32 |
| 5.     | Řízení o osvojení a jiná řízení .....  | 33 |
| 5.1.   | Tzv. incidenční řízení .....   | 33 |
| 5.2.   | Řízení o predadopční (zatimní) péči .....  | 37 |
| 5.3.   | Řízení o zprostředkování osvojení.....   | 39 |
| 5.3.1. | Vyhledávání dětí vhodných k osvojení .....   | 39 |
| 5.3.2. | Vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli .....                                 | 40 |
| 5.3.3. | Odborná příprava fyzických osob vhodných stát se osvojiteli k přijetí dítěte do rodiny<br>41 |    |
| 5.3.4. | Orgány povolané provádět zprostředkování osvojení .....                                      | 41 |
| 5.4.   | Průběh řízení o zprostředkování osvojení.....  | 42 |
| 5.4.1. | Zprostředkování osvojení ministerstvem.....  | 44 |
| 5.4.2. | Přerušování zprostředkování krajským úřadem nebo ministerstvem .....                         | 45 |
| 5.4.3. | Vyřazení z evidence .....  | 45 |
| 5.4.4. | Zprostředkování osvojení Úřadem .....  | 46 |
| 5.4.5. | Vyjádření orgánu SPO pro soud .....  | 47 |
| 5.5.   | Vlastní řízení o osvojení.....   | 48 |
| 5.6.   | Právní následky osvojení .....   | 49 |
| 5.7.   | Zrušení osvojení .....   | 51 |
| 6.     | Mezinárodní osvojení.....  | 52 |
| 7.     | Osvojení podle rekonstrukce občanského zákoníku .....  | 54 |
| 7.1.   | Jednotlivá ustanovení týkající se osvojení dle rekonstrukce .....                            | 54 |
| 8.     | Závěr.....   | 57 |
| 9.     | Seznam použité literatury .....  | 59 |
|        | Shrnutí.....   | 62 |
|        | Summary .....  | 62 |

# 1. Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou „Procesní aspekty osvojení dítěte“. Než bych se dostala k jednotlivému rozčlenění mé práce a stručnému popisu jednotlivých kapitol, chtěla bych zmínit význam rodiny a postavení dítěte v ní.

Rodina, jako základní jednotka společnosti, má své místo v právní úpravě již od dob Starého Říma. Vztahy mezi rodiči a dětmi se postupně vyvíjely, stejně jako se postupně vyvíjelo postavení dítěte v jednotlivých obdobích společnosti. Zatímco v dřívějších dobách byly vztahy v rodině založeny spíše na vztahu podřízenosti a nadřízenosti, v současné době má i dítě svoje práva. Bylo dokonce přijato několik dokumentů na mezinárodní úrovni, které se těmto právům věnují, příkladem bych uvedla Úmluvu o právech dítěte. Dítě ale vstupuje do společenských vztahů zejména díky rodině, a ta je po většinu jeho života základní jistotou. Proto je velmi důležité se snažit, aby bylo každému dítěti umožněno vyrůstat pokud možno v úplné rodině, v takových podmínkách, aby mohlo realizovat svá práva a povinnosti.

Institut osvojení, jako součást náhradní rodinné péče, je považován za ideální řešení v případech, že dítě nemůže vyrůstat v biologické rodině. Základním účelem osvojení, je vytvořit nezletilým dětem, jimž se nedostává řádné výchovy ze strany rodičů, příznivé rodinné prostředí, ve kterém budou zajištěny všechny podmínky pro jejich další harmonický růst a vývoj.

V mé práci bych se chtěla zaměřit na procesní stránku osvojení. Ještě před tím je ale potřeba zařadit tento institut a vysvětlit základní pojmy s ním spojené. K tomu, abych se mohla věnovat procesní stránce osvojení, je třeba znát i jeho hmotně právní úpravu. Proto úvodní kapitoly budou obsahovat zejména ustanovení týkající se obecných poznatků o tomto institutu dle zákona o rodině.

V prvních částech mé práce se budu věnovat historickému vývoji osvojení a to od doby Římského impéria až po současnost. V této kapitole bych se hlavně soustředila na postupné změny ve významu osvojení.

Jako další uvedu aktuální úpravu osvojení. Zde bych věnovala pozornost jednotlivým zákonům upravující tuto problematiku a nejdůležitější mezinárodní dokumenty. Poté se budu teoreticky zabývat podmínkami pro vznik osvojení, osobou osvojitele, osvojence a druhy osvojení.

Stěžejní část mé práce bude spočívat v samotném řízení o osvojení. Tedy procesní stránka, která v sobě zahrnuje nejenom samotné řízení o osvojení, ale i tzv. incidenční řízení, řízení o

preadopční (zatimní) péči, řízení o zprostředkování osvojení, kterému bych se chtěla poměrně podrobně věnovat. Nakonec bych k procesní stránce připojila právní následky osvojení a zrušení osvojení.

Poslední kapitola bude věnovaná budoucí úpravě osvojení podle návrhu rekodifikace občanského zákoníku, podle které lze očekávat změny v úpravě tohoto institutu.

V závěru mé práce bych chtěla porovnat, zda jsem dosáhla cílů, které jsem si stanovila v úvodní kapitole mé práce. Zhodnotím celou úpravu institutu osvojení a shrnu poznatky, ke kterým jsem díky studiu tohoto tématu došla.



## 2. Osvojení - historický exkurz

V první kapitole mé diplomové práce bych se ráda stručně věnovala historickému vývoji tohoto institutu. Je třeba podotknout, že se jedná o institut starobylý, známý již od dob Starého Říma. V právní úpravě prodělal mnohých změn, ke kterým se postupně během své práce dostanu. Stejně jako se pomalu vyvíjela rodina, jako základní společenská jednotka, tak i vývoj tohoto institutu byl postupný. Z historického hlediska ho lze rozdělit do několika fází. Jedná se o dobu Starého Říma, kde najdeme počátek tohoto institutu. Období středověku přineslo spíše útlum ve vývoji a nový pohled můžeme vidět až v novověku. Během jednotlivých staletí se měnilo postavení dítěte v rodině a sním právě i význam osvojení. V dnešní době rozumíme osvojením přijetí cizího dítěte za vlastní s cílem poskytnout dítěti takové prostředí, které by nahradilo jeho prostředí biologické. V dobách dřívějších se však význam podstatně lišil a přispíval spíše osobě osvojitele než osvojence.

I právní úprava na našem území zaznamenala postupný vývoj a změny v zákonném ustanovení. Jedná se nejenom o změny ve způsobu života a manželství, ale hlavně k přístupu a působení státních orgánů v této oblasti.

### 2.1. Počátky vývoje institutu osvojení

Jak bylo nastíněno v úvodu této kapitoly, první fáze osvojení spadá do doby Starého Říma, tedy zhruba do období před 2200 lety. Významově se však obsah tohoto pojmu výrazně lišil a to dle vývoje společnosti, rodinného a morálního cítění. Římané pro obdobný vztah mezi rodiči a dětmi používali větu *adoptio naturam imitatur*, což v překladu znamená: osvojením se napodobuje příroda. V té době byl hlavním důvodem pro vznik takového vztahu zachovat nástupnictví ve svém rodě, udržet rodinu a její jméno, celistvost majetku. Oproti dnešní úpravě bylo možné adoptovat nejen dítě ale i dospělého.<sup>1</sup>

Institut osvojení se v té době váže k tzv. *patria potestas* - moc otcovská. Z učebnice římského práva se můžeme dozvědět: „Otcovská moc vzniká buď 1) zplozením v řádném manželství, nebo 2) legitimací dítěte nemanželského, nebo 3) adopcí-osvojením.“<sup>2</sup>

Z toho tedy vyplývá, že otcovskou moc bylo možné založit i právním jednáním, tedy osvojením. V Římě se rozlišovaly dva druhy osvojení.

---

<sup>1</sup> VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. str.16-30.

<sup>2</sup> KINCL, Jaroslav, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. str. 147.

Záleželo na tom, zda se jednalo o osobu sui iuris, nebo alieni iuris. V prvním případě se jedná o arrogaci, v druhém případě pak o adopci v užším slova smyslu o tzv. adoptio. Pro oba druhy adopce platila již zmiňovaná zásada, že osvojením se napodobuje příroda. Existují případy, kdy k osvojení nesmělo docházet. Bylo to, pokud chtěl někdo osvojit nemanželské děti. Tyto děti mohly být legitimovány ale ne osvojeny, dále děti propuštěné z otcovské moci nemohly být osvojeny. Osvojovat mohli pouze muži. Bylo možné adoptovat jako syna nebo jako vnuka. Samotný proces jak u arrogace tak adopce byl dosti složitý a byl zjednodušen až v právu justiniánském, kdy postačovalo souhlasné prohlášení obou otců a souhlas dítěte, byli dospělí.<sup>3</sup>

Ve středověku ubývá na významu osvojení. Z historických pramenů lze vyčíst, že rodiče se stali hlavními aktéry, kteří rozhodovali o osudu a prakticky životě dítěte. Kojenecká úmrtnost byla velice vysoká a zbavit se dítěte nebylo protiprávní záležitostí. Jelikož v dobách středověku byla životní úroveň lidí na velmi nízké úrovni, ani instituce zřizované pro nalezení, či odložené děti neměly příliš velký význam. Takovéto instituce byly zřizovány církví či charitou. Proto i institut osvojení pozbyl téměř svého významu. Ve většině evropských zemí nebylo ani osvojení právně upraveno. Z toho vyplývá, že došlo-li ojedinele k osvojení, stalo se tak de facto, ale nikoliv de jure.<sup>4</sup>

Doba novověku s sebou přináší změny nejenom ve společensky politické oblasti, ale právě i v oblasti právní úpravy osvojení. Středověk znamená z hlediska vývoje osvojení útlum, v novověku potom nacházíme nový pohled na tento institut.

První novinkou je přijetí na tehdejší dobu velice pokrokového zákoníku Code Civil z roku 1792. Tento zákoník znamenal řešení situace pro bezdětného císaře, který potřeboval zajistit si svého následovníka. Osvojen mohl být pouze dospělý člověk. Výhodou pro dítě bylo zřízení institutu dobrovolného poručnictví, tzv. „tutelle officielle“. Toto opatření dovolovalo osvojení na základě poslední vůle a vstoupilo v platnost po smrti poručníka. Dalším neobvyklým druhem osvojení v této době bylo osvojení jako odměna, tzv. „adoption rémunératoire“. Takovéto osvojení přicházelo v potaz, jestliže osvojenec zachránil život osvojiteli. Co se týče postavení osvojenců a osvojitelů, tak to se v různých zemích lišilo. Někde se provádělo osvojování pouze de facto- zákon osvojování neuznával, někde docházelo

---

<sup>3</sup> KINCL, Jaroslav, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. str. 147-148.

<sup>4</sup> VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. str. 17.

k osvojování de jure. Jako příklad můžeme uvést Anglii a Skotsko, kde došlo k přijetí adopčního zákona v roce 1926 a v Jugoslávii dokonce až po druhé světové válce.<sup>5</sup>

## **2.2. Historie osvojení na území České republiky**

V roce 1918 vznikl samostatný československý stát. Vlivem recepční normy č. 11/1918 Sb. se na území českých zemí užívalo stále právo rakouské, oproti Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde se uplatňovalo právo uherské. Osvojení a další formy náhradní rodinné péče spadaly pod občanské právo, které bylo upraveno všeobecným rakouským zákoníkem. Tato úprava trvala do roku 1928. V tomto roce byl přijat zákon o osvojení. Tento zákon napomohl ke sjednocení dosavadní právní úpravy, která byla roztržštěná, a upravil otázky týkající se osvojení pro nově vzniklý československý stát. Osvojení se považovalo za smlouvu, což vycházelo z úpravy římského práva. Cílem osvojení nebylo zatím v tomto případě zabezpečit řádnou výchovu dítěte, nicméně se jednalo spíše o zaručení přechodu majetku. Osvojení tedy stálo na smluvním principu a bylo o něm rozhodováno soudem. Tato smlouva měla podobu veřejné listiny, musela být notářsky nebo soudně ověřená a nebyla časově podmíněná.<sup>6</sup>

### **2.2.1. Podmínky osvojení**

Tento zákon s sebou přinesl úpravu promyšlenější a oproti předchozí úpravě, která spočívala pouze v sedmi paragrafech, mnohem propracovanější. Některé podmínky se lišily, jiné v základě byly stejné.

Například otázka věkové hranice pro osobu osvojitele se začala snižovat. Zatímco v dřívější úpravě to byla věková hranice 50 let, v tomto zákoně se ustálila na 40 let s tím, že věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem musí být alespoň 18 let. Zvláštní postavení zaujímaly osoby, které složily slib svobodného stavu, tedy především církevní hodnostáři, kteří se nesměli stát osvojiteli.<sup>7</sup>

Zákon stanovoval přijetí za vlastního smlouvou. Umožňoval osvojení zletilé osoby. Změna spočívala v tom, že smlouva vyžadovala souhlas soudu a to i u zletilých. Právním následkem takového aktu bylo, že mezi osvojitelem a osvojencem a jeho potomky později narozenými nastává po právu týž poměr, jako mezi rodiči a manželskými dětmi, pokud zákon

---

<sup>5</sup> Tamtéž, str. 17-20.

<sup>6</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 8.

<sup>7</sup> VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. str. 28-29.

nestanoví jinak. Bylo třeba zákonem upravit další podrobnosti zejména týkající se majetkových poměrů, a to hlavně vzhledem k okolnosti, že šlo osvojit i osobu zletilou.<sup>8</sup>

Ani v následujících letech není osvojení ještě vnímáno jako institut, který by sloužil jako náhradní rodinná péče. Jednalo se spíše o zajištění přechodu majetkových práv. Pokud bylo dítě nezletilé, spadalo samozřejmě pod otcovskou moc, jak vyplývá z ustanovení § 4 odst. 2 tohoto zákona. Zákon nezkoumal prospěšnost osvojení pro osvojence, jeho právních zájmů. Právní úprava byla chápána za dostačující.

Po zákoně z roku 1928, který byl účinný do roku 1949, přichází nová právní úprava a to o právu rodinném. Jedná se o zákon č. 265/1949, který s sebou přináší pozitivní posun ohledně osvojení. Jako nejdůležitější se jeví rovné postavení mužů a žen a dětí narozených jak v manželství, tak mimo ně. Od předešlé právní úpravy lze osvojit pouze nezletilé dítě a osvojení musí být pro dítě prospěšné. Takovouto zásadu nalezneme i v současné právní úpravě. Konečně se tedy setkáváme s tím, že osvojení má sledovat prospěch a zájem dítěte, nejenom zájem o udržení majetkových práv. V tomto zákoně již nenalezneme určení věkové hranice mezi osvojitelem a osvojencem ani nejnižší věk osvojitele. Osvojení vzniklo rozhodnutím soudu na návrh osvojitele. Ani zde nepřecházela automaticky na osobu osvojitele vyživovací povinnost. Platí to stejně jako u předešlého zákona. Pokud osoba osvojitele nebyla schopna poskytnout dostatečnou výživu osvojenci, zůstávala tato povinnost nadále původnímu rodiči. Mezi práva osvojence patřilo to, že si mohl připojit za jméno svého osvojitele své vlastní příjmení. O zrušení osvojení rozhoduje taktéž soud na návrh osvojence nebo osvojitele, ale pouze ze závažných důvodů. Druhou možností zrušení je dohoda mezi osvojencem a osvojitelem v případě, že osvojenec dosáhl zletilosti.<sup>9</sup>

Zákon z roku 1949 dosáhl tedy toho, že osvojení bylo již oproštěno od tehdejšího cíle, což byly majetkové zájmy osvojitele a začíná se považovat za institut, který má plnit důležitou společenskou funkci při výchově dítěte. V důsledku dalšího politického ale i celospolečenského vývoje došlo k novelizaci, která ještě více podpořila tento cíl.

Jedná se o zákon č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení, který novelizuje zákon č. 265/1949, o právu rodinném. Dále zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních. Novela zavádí pojem nezrušitelné osvojení a jeho procesně právní následky. Jsou zpřísněny podmínky vzniku osvojení, včetně vyživovací povinnosti osvojence

---

<sup>8</sup> RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C.H.Beck, 1999. str. 127.

<sup>9</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 9

vůči původní rodině. Ta zanikla a rodiče osvojence ztratili možnost se se svým dítětem stýkat. Tímto se začneme pomalu dostávat do současné právní úpravy. Zákon, který následuje, platí po několika novelách dodnes. Jedná se o zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Tento zákon byl přijat v důsledku nové ústavy z roku 1960, která pomohla k rozsáhlým změnám v oblasti práva, taktéž zasáhla právo rodinné. Jak jsem již zmiňovala, tento zákon platí po několika novelách dodnes. Významnou novelou byla novela zákona o rodině č. 91/1998Sb., jež nabyla účinnosti 1. 8. 1998. Novelou nedošlo ke změnám v principech, na kterých je osvojení založeno, ale došlo ke zpřísnění některých zásadních otázek, postupů a také k odrazu mezinárodních smluv.<sup>10</sup>

### **2.3. Současný stav**

Cílem předešlých kapitol bylo nastínit vývoj právní úpravy osvojení. Současné právní úpravě budu věnovat pozornost v kapitole Aktuální právní úprava osvojení, tedy prameny, ve kterých nalezneme úpravu osvojení v dnešní době.

Skončila jsem u zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, který po provedených novelách platí dodnes.

Tento zákon dovršil dosavadní legislativní vývoj osvojení a sjednotil doposud roztržitou právní úpravu. Za svůj hlavní cíl si dává, aby byla zvýšena péče o děti a aby byly hájeny zájmy dítěte více, než tomu bylo doposud. Koncepce osvojení podle tohoto zákona spočívá v tom, aby mezi osvojencem a osvojitelem vznikl takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi. S tím také souvisí dále i vznik příbuzenského vztahu mezi osvojencem a příbuznými osvojitele. Osvojitel vstupuje do práv a povinností, které by jinak náležely pouze rodičům.<sup>11</sup>

Osvojení se tedy stalo jak z hlediska právního, sociálního a i pediatrického, institut na roveň postavený rodičovství. Do popředí se staví zájem a blaho dítěte, který je upřednostněn vždy nad potřeby osvojitele.<sup>12</sup>

Z této úvodní kapitoly si lze tedy dovodit postupný vývoj osvojení a hlavně jeho změny. Tím mám na mysli změny, týkající se významu osvojení. Ne vždy bylo osvojení vnímáno tak jako dnes, kdy je zájem dítěte na prvním místě a účelem osvojení je dítěti poskytnout takové podmínky, které by mu nahradily péči biologických rodičů, kteří mu je z určitých důvodů nemohou či nechtějí poskytnout. V další kapitole bych navázala na aktuální úpravu osvojení s důrazem na některé mezinárodní dokumenty věnující se této problematice.

---

<sup>10</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 9

<sup>11</sup> VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. 1. vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. str. 31-32

<sup>12</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 129

### 3. Aktuální právní úprava

Poté, co jsem se zabývala historickým exkurzem osvojení, přijde na řadu samotná aktuální právní úprava. V této kapitole bych zmínila Listinu základních práv a svobod a dále nedůležitější mezinárodní dokumenty. Zákonu o rodině, zákonu o sociálně právní ochraně dětí a občanskému soudnímu řádu nebudu věnovat samostatné kapitoly, protože jednotlivá ustanovení budu vysvětlovat až při samotném výkladu procesních aspektů osvojení.

#### 3.1. Listina základních práv a svobod

Listinu základních práv a svobod můžeme považovat za základní zdroj rodinného práva (ústavní zákon č. 23/1991Sb., kterým se uvádí Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky, převzato do ústavního pořádku ČR usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.).<sup>13</sup>

Ochrana dětí a rodičů, rodiny jako základní instituce, je dnes upravena v mnoha právních předpisech. Listina základních práv a svobod (dále jen Listina) taktéž zdůrazňuje ochranu rodičovství, rodiny a taktéž garantuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Už z historického vývoje můžeme sledovat, jak se měnilo postavení dětí, dnes je dítě chápáno jako samostatný objekt a také subjekt práv a ne jenom „zmenšenina“ osoby dospělé. Listina reaguje taktéž na významné mezinárodní smlouvy, které považují rodinu za základní jednotku společnosti. Toto je pro Listinu jakýsi základní postulát z hlediska přístupu státu k rodině a ochraně dítěte.<sup>14</sup>

Jedním z článků, které zmíním, je čl. 10 Listiny, který říká: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.(1) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života a rodinného života.(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.“(3)

Jak tento článek souvisí s osvojením. Jedná se zejména o problémy dětí jiné rasy, barvy pleti, nebo děti, které jsou handicapované, a nalézt náhradní rodinu. Může se stát, že jsou často zveřejňovány fotky dětí v časopisech, aniž by s tím byl dán souhlas. (I když pro

---

<sup>13</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 28

<sup>14</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 11

dobry účel nalézt co nejrychleji náhradní rodinu). I přesto je třeba respektovat tato práva dána Listinou.<sup>15</sup>

Druhý odstavec tohoto článku mluví o soukromí a rodinném životě. V tomto případě mají i rodiče osvojovaného dítěte právo, aby byl respektován jejich soukromý rodinný život. Podle § 63 odst. 1 ZoR vzniká osvojením mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Proto osvojení není důvodem pro návštěvy v rodině a kontroly ze strany soudu či orgánu sociálně právní ochrany. Výjimkou je pouze případ, kdy je dítě svěřeno do výchovy jiné fyzické osoby, než jsou rodiče. V tomto případě dochází orgán sociálně právní ochrany jednou za tři měsíce v období prvních 6 měsíců navštěvovat rodinu. Činí tak na základě oprávnění dané obecním úřadem obce s rozšířenou působností.(§19 odst. 5)

K návštěvám po pravomocném osvojení by mohlo dojít v případě, že by nastala situace, kterou předvídají zákon o rodině či sociálně právní ochrany dítěte, nebo tehdy, kdy je potřeba poskytnout pomoc dítěti či celé rodině.<sup>16</sup>

Odstavec 3 článku 10 úzce souvisí s odstavcem 1. Oba odstavce se dotýkají osoby dítěte, osobních údajů a identifikace dítěte. Informace, které se shromažďují o žadatelích a dětech k osvojení jsou upraveny zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Tyto údaje jsou považovány za údaje osobní a podle tohoto zákona též citlivé. Proto jejich nakládání je ještě speciálně upraveno v zákoně o sociálně právní ochraně dětí (dále jen ZSPO). Sociálně právní orgán může nakládat s informacemi pouze v omezeném rozsahu dle tohoto zákona. §27 ZSPO ukládá žadatelům o zprostředkování osvojení povinnost podrobit se pro účely odborného posouzení vyšetření svého zdravotního stavu. Informace, které musí být žadateli poskytnuty, jsou zejména jméno a příjmení, svůj zdravotní stav, jméno a příjmení plus adresa svého ošetřujícího lékaře, název a adresa zdravotnického zařízení, v němž se léčí. Tyto povinnosti vyplývají z díkce ustanovení §53 odst. 4 ZSPO. Zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany, obce s rozšířenou působností, další pověřené osoby, které nakládají s informacemi, jsou vázány povinností mlčenlivosti a to i poté, co jim skončí pracovní poměr. Jestliže by ztížili péči osvojitele nebo výchovu osvojence rozšířením údajů či prozračením informací o osvojení, dopustili by se přestupku podle zákona č. 200/1990 sb., o přestupcích, ve znění pozdějších právních předpisů.<sup>17</sup>

---

<sup>15</sup> Tamtéž, str. 12.

<sup>16</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 12.

<sup>17</sup> Tamtéž, str. 13.

Další článek, který v rámci Listiny zmíním, je čl. 32. V tomto článku je vymezen rámec ústavní ochrany rodiny a rodičovství. Rodina a rodičovství je pod ochranou zákonů. Zvláštní ochrana je věnována dětem a mladistvým. Výslovně je zde zdůrazněna rovnoprávnost dětí narozených v manželství i mimo ně.<sup>18</sup>

Speciální ochrana dětí a mladistvých vyplývá zvláště z toho, že dítě se pro svoji duševní a tělesnou nezralost nemůže samo bránit a chránit svoje zájmy. Proto v případech, kdy rodiče nemohou nebo nejsou schopni své děti vychovávat a chránit, nastupuje stát. Ten prostřednictvím státních orgánů, orgánů veřejné správy nebo prostřednictvím fyzických nebo právnických osob pověří jejich ochranou. Tato situace, kdy rodiče nemohou nebo nechtějí zabezpečit své dítě je typická pro řešení situace dítěte osvojením nebo pro jinou formu náhradní rodinné péče.<sup>19</sup>

### 3.2. Mezinárodní dokumenty

Co se týká mezinárodních dokumentů, které se týkají problematiky osvojení, nastal tzv. boom ve dvacátém století. V tomto století se objevuje řada mezinárodních úmluv, paktů, smluv, deklarací a dalších dokumentů, které upravují různé oblasti života. Nebyla opomenuta ani práva dětí, jejichž formulace se poprvé objevila v tzv. Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924. Tento dokument sice nebyl právně závazný, nicméně se stal podkladem pro další mezinárodní dokumenty, které se zabývají dětskými právy. Jedním ze základních práv dětí je šťastně vyrůstat a mít svou rodinu, což někdy může být problém. V určitých situacích není možné tohoto cíle dosáhnout. Potom přichází na řadu stát, který prostřednictvím svých institutů náhradní péče děti všestranně zajišťuje.<sup>20</sup>

Osvojení je všeobecně považováno za nejlepší možnost pro vytvoření přirozeného prostředí, v případě, že dítě nemůže vyrůstat ve svém biologickém prostředí. Adopci, či jí podobné úpravy proto obsahují téměř všechny právní systémy. Každý má však svá specifika. Tak i mezinárodní dokumenty se věnují této problematice, různě se mohou odlišovat, avšak shodují se na fundamentálních bodech, které by měly být pro všechny státy stejné.

---

<sup>18</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 28.

<sup>19</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 13.

<sup>20</sup> HRUBÁ, Michaela. Základní principy osvojení v mezinárodních dokumentech. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 7, str. 15.



Mezi nejvýznamnější mezinárodní smlouvy upravující problematiku osvojení, a zavazující Českou republiku, patří: Úmluva o právech dítěte, Evropská úmluva o osvojení, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

### 3.2.1. Úmluva o právech dítěte (Úmluva)

Na základě článku 10 Ústavy ČR, podle něhož jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal parlament souhlas, a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu, je třeba mezi prameny rodinného práva uvést i řadu mezinárodních smluv z této oblasti. Dále platí že, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.<sup>21</sup>

Úmluva o právech dítěte je mezinárodním dokumentem upravující taktéž problematiku osvojení a zavazující Českou republiku. Je uveřejněna ve Sbírce zákonů jako sdělení FMZV č.104/1991 Sb. V Úmluvě nalezneme trochu jiné členěné lidských práv a tzv. dětská práva rozlišuje na čtyři základní skupiny: 1) ochranná práva, 2) práva směřující k zabezpečení blaha dítěte, 3) práva směřující k osvobození dítěte, dávající dětem stejná práva jako dospělým, a poslední jsou 4) práva dítěte ve vztahu k jeho rodičům, pokud jde o sebeurčení dítěte, jeho samostatnost v rozhodování.<sup>22</sup>

Preambule Úmluvy připomíná státům důležitost rodiny jako základní společenské jednotky. Také připomíná, že rodina je přirozené prostředí pro růst a blaho všech jejích členů, zejména dětí. Proto má nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svoji úlohu.<sup>23</sup>

Jedním ze základních principů, na kterém se obecně mezinárodní dokumenty shodují, je, že dítě lze osvojit jen, jsou-li dodržena základní práva. Osvojení jako právní institut náhradní rodinné péče má sloužit dětem. Právě pojem dítě je poněkud problematický. Pouze některé dokumenty se snaží definovat pojem dítě. V Úmluvě tuto definici můžeme nalézt. Definuje ji jako každou lidskou bytost mladší osmnáct let, pokud nenabyla zletilosti dříve podle právního řádu, který se na dítě vztahuje. Spodní hranici, kdy lze nejdříve dítě prohlásit za zletilé, však opomíjí.<sup>24</sup> Povinností státu je potom zabezpečit všem dětem bez rozdílu stejná

---

<sup>21</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 28.

<sup>22</sup> Tamtéž, str. 29.

<sup>23</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 28

<sup>24</sup> HRUBÁ, Michaela. Základní principy osvojení v mezinárodních dokumentech. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 7, str. 15-16.

práva. Základním hlediskem pro účel poskytnutí ochrany je, že nastala nějaká sociální událost, která vyžaduje řešení. Dále, že se jedná o osobu mladší 18, která potřebuje pomoc. Jiné ohledy by orgány neměly brát v úvahu.<sup>25</sup>

Další články rozvíjejí práva dítěte. Důležitým článkem je čl. 7 Úmluvy, který říká: „Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“ Tento článek se potom jeví problematický z hlediska anonymních porodů, kdy by bylo porušeno jedno ze základních práv dítěte, znát své rodiče. O otázce anonymních porodů bude hovořeno později. Souhrnně lze říci, že články 6, 7, a 8 se týkají práva dítěte na život, na totožnost, registraci při narození, znát své rodiče a právo na péči od svých rodičů. Je třeba tedy vyčerpat všechny zákonné prostředky, které směřují k zajištění péče o dítě ve svém přirozeném prostředí, než dojde k zásahu státu prostřednictvím jeho orgánů. Rodiče tedy mají mít právo rozhodnout o tom, zda jsou schopni s e o dítě nadále starat či se ho vzdát. Mají mít prostor pro vytvoření prostředí pro jeho péči a výchovu nebo zajistit výchovu v rámci širší rodiny (příbuzní například).

Tato teze je ve shodě i s jinými mezinárodními dokumenty. Nejenom Úmluva pamatuje na tato práva týkající se nejenom dítěte ale i jeho rodičů. Úzce s tím souvisí čl. 5 Evropské úmluvy o osvojení dětí, který dává rodiči možnost souhlasit s osvojením dítěte až po uplynutí 6 týdnů po jeho narození. Dále čl. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod a čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Tyto dokumenty ukládají smluvnímu státu povinnost zajistit každému právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem. Na tato ustanovení reaguje i zákon o rodině v §§ 67 a 68.<sup>26</sup>

Poslední věc, kterou bych jmenovala v rámci Úmluvy je to, že Úmluva reaguje na situaci, kdy je dítě trvale nebo dočasně zbaveno své rodiny, nebo kdy nemůže zůstat v prostředí, ve kterém se právě nachází. Proto dovoluje řešit tuto situaci náhradní rodinnou péčí podle vnitrostátního práva a ukládá zároveň smluvním státům povinnost rozhodovat v této záležitosti jen k tomu kompetentními orgány. Úmluva povoluje jako náhradní způsob péče osvojení v cizí zemi. Tento způsob péče přichází v úvahu až poté, co nebyl nalezen vhodný způsob péče ve své zemi.(čl. 20 a 21 Úmluvy)

---

<sup>25</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 27.

<sup>26</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 28.

### 3.2.2. Evropská úmluva o osvojení

Dalším dokumentem, který slouží ke sblížení právních úprav osvojení, se stala Evropská úmluva o osvojení. Byla sjednána ve Štrasburku dne 24. dubna 1967. Česká republika ratifikovala tuto úmluvu až 8. září 2000 a je uveřejněna ve Sbírce mezinárodních smluv jako Sdělení MZV č. 132/2000 Sb.m.s. S Úmluvou vyslovil souhlas Parlament České republiky a prezident republiky s výhradou, že v souladu článku 25 odst. 1 Úmluvy si Česká republika vyhrazuje právo neuplatňovat článek 7 odst. 1.<sup>27</sup>

Znění článku 7 odst. 1 Evropské úmluvy zní: „Dítě lze osvojit pouze v případě, že osvojitel dosáhl minimální věkové hranice předepsané pro tento účel, přičemž mu nemá být méně než 21 let nebo více než 35 let.“ U nás tyto předepsané věkové hranice tedy neplatí.

První články Evropské úmluvy (dále jen Úmluva o osvojení) se zabývají otázkou, na jaké děti se tato úmluva konkrétně vztahuje. Jedná se o děti, které v době, kdy osvojitel podal žádost, nedosáhly věku 18 let, dále neuzavřeli sňatek a podle zákona se nepovažují za zletilé.

O osvojení má rozhodnout soud nebo správní orgán. V České republice může o osvojení rozhodnout pouze soud. Správní orgán nerozhoduje o osvojení. Pouze za splnění podmínek dané §19/1 písm. a zákona o sociálně právní ochraně spolu s §69 ZoR může obecní úřad obce s rozšířenou působností ve správním řízení rozhodnout o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů. A to ještě za předpokladu, že je dítě v ústavní výchově nebo v zařízení vyžadující okamžitou pomoc. Jako další podmínku platnosti stanoví souhlas zákonných zástupců. Souhlas od matky je vyžadován vždy, od otce pouze v případě jde-li o narození dítěte v manželství. Jestliže byli zákonní zástupci dítěte zbaveni zodpovědnosti, nebo práva udílet souhlas k osvojení, může zákon stanovit, že souhlasu není třeba. Co se týká toho, že souhlasu je třeba pouze, jde-li o dítě narozené v manželství, lze zde spatřovat rozpor s ustanoveními čl. 32 odst. 3 Listiny, dále s čl. 2 a 7 Úmluvy ale i Evropské úmluvy v části hovořící o právním postavení dítěte narozeného mimo manželství. Z těchto ustanovení vyplývá, že toto právní postavení má být stejné. Dítě narozené mimo manželství má mít stejná práva jako dítě narozené v manželství, tudíž má právo, aby se o jeho dalším vývoji vyjadřovali oba rodiče.<sup>28</sup>

Z čl. 8 a 9 vyplývá povinnost, že orgán může dát souhlas s osvojením pouze v případě, že je osvojení v zájmu dítěte a je nezbytně nutné. Na tato ustanovení potom reaguje zákon o

<sup>27</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 40.

<sup>28</sup> Tamtéž, str. 45.

rodině v požadavcích na osobu osvojitele. Jedním z předpokladů má být právě to, že osvojitel je schopen zajistit dítěti spolehlivý a klidný domov. (§64 odst. 1 ZoR).

Z článku 10 Úmluvy o osvojení vyplývá další požadavek a to, aby osvojitel nabytí vůči osvojení všechna práva a povinnosti. Taková práva a povinnosti, které mají matka a otec v manželství vůči svému dítěti. Z druhého odstavce pak logicky vyplývá zánik těchto práv a povinností, které existovaly mezi osvojencem a jeho otcem nebo matkou nebo jinou osobou či orgánem. Zákon však může zachovat vyživovací povinnost rodičů, pokud osvojitel tuto povinnost nezruší.

Článek 11 se potom zabývá otázkou státního občanství osvojenec. Úmluva vyžaduje, aby v případě, kdy osvojenec nemá stejnou státní příslušnost, jako jeho osvojitelé, bylo usnadněno jí získat. Podle zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, se občanství nabývá také mimo jiné osvojením.

Úmluva o osvojení zakazuje, aby byl stanoven počet dětí, které může osvojitel osvojit. Dalším důležitým ustanovením je čl. 15 Úmluvy o osvojení. Z tohoto ustanovení vyplývá smluvním stranám povinnost zabezpečit, aby nedocházelo z přenechání dítěte k osvojení majetkový prospěch. Úprava České republiky proto nechává rozhodování o osvojení na soudu a na vlastní realizaci potom dohlížíjí správní orgány. Při nedodržení podmínek by potom mohla být naplněna skutková podstata trestného činu v § 216 a trestního zákona o obchodování s dětmi.<sup>29</sup>

### **3.2.3. Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení**

Tato Úmluva (dále jen Úmluva o mezinárodním osvojení), byla přijata na XVII. zasedání haagské konference mezinárodního práva soukromého v květnu roku 1993. Česká republika Úmluvu o mezinárodním osvojení podepsala 1. 12. 1999 a ratifikovala 11. 2. 2000. Při ratifikaci bylo dále oznámeno, že podle článku 29/3 Úmluvy o mezinárodním osvojení orgánem oprávněným vydat potvrzení o osvojení je Úřad o mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Tato úmluva vstoupila pro ČR v platnost 1. 6. 2000 a vyšla ve Sbírce mezinárodních smluv jako Sdělení MZV č. 43/2000 Sb.m.s.

Základní teze, na kterých je Úmluva vystavěna, a které pro nás důležité jsou zejména: subsidiarita osvojení do ciziny, mezinárodní osvojení musí být v nejlepším zájmu dítěte a musí respektovat jeho práva, smluvní státy musí činit vše v nejlepším zájmu dítěte a

---

<sup>29</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 48.

předcházet obchodování s dětmi. Jako poslední postulát je, že Úmluva má vytvořit společná ustanovení v šeldských státech a přispět k naplnění cílů již dvou předchozích mezinárodních dokumentů.

## 4. Osvojení

Osvojení je jedním z druhů náhradní rodinné péče. Formy náhradní rodinné péče jsou upraveny v zákoně o rodině. Vzájemný vztah mezi rodiči a dítětem může vzniknout buď na základě právní skutečnosti-to znamená narozením dítěte nebo právní událostí, což by bylo v našem případě rozhodnutím soudu o náhradní rodinné péči.<sup>30</sup>

V této kapitole se budu věnovat pouze osvojení. Jiné formy náhradní rodinné péče zde vyjmenovávat nebudu, protože bych se tak vzdálila od svého tématu. Osvojení, jak zde již bylo několikrát řečeno, se považuje za ideální formu náhradní rodinné péče, jelikož je to vztah nejpodobnější přirozenému vztahu mezi dítětem a biologickými rodiči.

Osvojení můžeme označit za mnohostranný společenský jev, i když se platně realizuje jen v oblasti právní. Nicméně zasahuje oblasti i sociologické, psychologické a další. Během právní praxe se ustálilo několik nových poznatků. Například to, že není překážkou to, že osvojitel má své vlastní děti. Naopak pouze osvojením mohou bezdětní rodiče na právním základu realizovat svůj rodičovský vztah. Dosah osvojení byl tak značně rozšířen.<sup>31</sup>

### 4.1. Pojem osvojení

Osvojení je upraveno §63 ZoR. V následujících paragrafech se setkáme s úpravou osoby osvojitele, osvojence, jsou zde požadavky na osobu osvojitele. Samotné řízení o osvojení potom najdeme upravené v zákoně o sociálně právní ochraně dětí a v občanském soudním řádu.

Osvojení neboli adopce- z anglického slova adoption, které znamená přijetí, je ideální forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dítěti podmínky nejvíce podobné jeho biologickému prostředí. Z právního hlediska vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jako mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Podmínkou osvojení je tzv. právní uvolnění dítěte. Ne však každé právně volné dítě má šanci na osvojení. Nejčastěji dochází k osvojení dětí kojeneckého či batolecího věku.

---

<sup>30</sup> MACHÁČKOVÁ, Lenka. Náhradní rodiče ve vyšším věku -diskriminace v zákoně o rodině? *Právo a rodina*, 2000, č. 8, str. 8.

<sup>31</sup> RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Kurz občanského práva-Instituty rodinného práva. Praha:C. H. Beck, 1999. str. 130.

Dále děti zdravé, a tzv. běžné populace, to je, na nichž není případný minoritní původ patrný. Ročně bývá osvojováno cca 500 dětí.<sup>32</sup>

## **4.2. Druhy osvojení**

Během historického vývoje tohoto právního institutu se vyvinulo několik druhů či typů osvojení. Liší se zejména tím, jak je dítě začleněno do nové rodiny, do rodiny osvojitelů. To znamená, jestli zaniká úplně vztah mezi původní rodinou, jaký je vztah k osvojitelům či, zda se dá osvojení zrušit.

Ze zákona o rodině lze vyčíst základní členění a to osvojení, které lze zrušit a osvojení nezrušitelné. U obou těchto institutů jde v podstatě o osvojení úplné, kdy vztahy k původní rodině zanikají, a zase se případně obnoví, pokud dojde ke zrušení osvojení. Jedinou výjimkou je osvojení dítěte manželem rodiče, kdy se nahrazuje pouze jeden z rodičů, právní vztahy k druhému rodiči nezanikají, stejně tak k jeho příbuzným tyto vztahy nadále trvají. Jedná se většinou o manžela matky dítěte.<sup>33</sup> Podrobněji se budu věnovat druhům osvojení dále.

### **4.2.1. Osvojení úplné a neúplné**

Jedním ze členění osvojení je míra začlenění se do rodiny. Rozlišujeme osvojení úplné, kdy právní vztahy osvojence k původní rodině zcela zanikají, zatímco mezi osvojitelem a osvojencem vzniká nově právní vztah jako mezi rodiči a dětmi a mezi příbuznými osvojitele vztah s osvojencem příbuzenským.

Na druhé straně potom stojí osvojení neúplné. Rozdíl mezi oba druhy spočívá v tom, že při neúplném osvojení nezanikají zcela právní vztahy s jeho původní rodinou. Může zůstat zachováno právo dědické, subsidiární vyživovací povinnost- například v případě, že osvojitel není zcela schopen vyživovací povinnost zajistit. Osvojenec není navíc zcela právně začleněn

---

<sup>32</sup> *Osvojení*. [online]. fod.cz, 11. listopadu 2010 [cit. 18. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/osvojeni.htm>>.

<sup>33</sup> RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Kurz občanského práva-Instituty rodinného práva. Praha: C. H. Beck, 1999. str. 131.

do rodinných a širších příbuzenských vazeb osvojitele. Platná právní úprava obsahuje pouze osvojení úplné.<sup>34</sup>

#### **4.2.2. Osvojení zrušitelné a nezrušitelné**

Oba typy osvojení sledují stejný cíl a to je, aby mezi osvojencem a osvojitelem vznikl stejný poměr, jako je mezi rodiči a dětmi. Osvojitelům se v obou typech dostává práv a povinností, které by měli pouze rodiče. Rozdíl tedy spočívá v tom, že osvojení prosté, též někdy nazývané osvojení jednoduché nebo I. typu lze za určitých podmínek, ve výjimečných situacích zrušit. Osvojení nezrušitelné, nazývané taktéž osvojení druhého stupně nebo typu, je se zápisem do matrice. Nelze zrušit a právně a fakticky zde vzniká taková situace jako při narození dítěte vlastním rodičům. Osvojení nezrušitelné bylo zavedeno zákonem č. 15/1958 Sb. V té době však existovaly mezi oběma druhy odlišnosti, které zbytečně komplikovaly vztahy mezi osvojencem a osvojitelem. Jednou z takových odlišností bylo, že u prostého osvojení si mohl osvojenec připojit k novému příjmení původní příjmení, nebo byla zachována subsidiární vyživovací povinnost rodičů. Zákon o rodině zejména odstranil odlišnost týkající se vzniku příbuzenského poměru. Je výslovně stanoveno, že při obou typech osvojení vzniká mezi osvojitelem a osvojencem příbuzenský poměr.<sup>35</sup>

Jelikož většina osvojitelů touží po osvojení nezrušitelném, je umožněna přeměna prostého osvojení na jejich žádost na osvojení nezrušitelné. K tomu je potřeba splnit další podmínky. Z §75 vyplývá podmínka minimálního věku osvojence, kterým je jeden rok. Dále osvojit nelze zletilého, to znamená osobu starší 18 let. Tím by byla narušena celá koncepce osvojení. Naše právní úprava zná oba druhy osvojení.

#### **4.2.3. Další druhy osvojení**

Dalším dělení osvojení může být podle osoby osvojitele. Zda bude pouze jeden osvojitel, potom mluvíme o osvojení individuálním nebo společném osvojení. Společně osvojit mohou pouze manželé, nikoliv osoby žijící ve vztahu jako druh a družka nebo osoby téhož pohlaví. Co se týče manželů, je-li osvojitelem manžel, může osvojit pouze se souhlasem druhého manžela. Tohoto souhlasu není potřeba, ztratil-li jeden z manželů právní způsobilost,

---

<sup>34</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 279.

<sup>35</sup> VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. str. 32.



nebo získání souhlasu je spojeno s těžko překonatelnou překážkou. To se dovídáme z §66 /2 ZoR.

Současná právní úprava umožňuje taktéž rozlišit osvojení podle místa budoucího bydliště dítěte. Podle tohoto kritéria rozlišujeme osvojení vnitrostátní, osvojení z ciziny, osvojení do ciziny. Současná právní úprava v důsledku harmonizace respektuje všechny tři druhy osvojení.<sup>36</sup>

Soudní praxe ukazuje, že většina případů osvojení je osvojení manželem rodiče dítěte, které jsem zmiňovala hned na začátku této kapitoly. Důvodem pro tyto případy byla v minulosti poměrně velká rozvodovost prvních manželství mezi mladými lidmi a následně uzavírání svazků nových. I přesto, že se mnoho rodičů domnívá, že je toto řešení pro budoucí vývoj jejich dítěte nejvhodnější, nelze ho považovat za bezchybný hlavně v případě, kdy chce v dospělosti znát dítě svůj skutečný biologický původ. Biologický původ člověka je materiálně existující skutečnost, kterou nelze zrušit ani odstranit pomocí žádného právního institutu.<sup>37</sup>

### **4.3. Předpoklady osvojení**

K tomu, aby mohlo dojít k osvojení, musí být splněny konkrétní předpoklady. Ne všechny konkrétně jmenuje zákon, nicméně lze si je odvodit z jednotlivých ustanovení. Kdyby chyběl pouze jeden předpoklad, ani tak by nemohlo dojít k osvojení. Musí být splněny všechny požadavky.

Jaké to tedy jsou. Jedná se zejména o nedostatečné chybějící rodinné prostředí, zájem dítěte a společnosti na vytvoření nového rodinného prostředí, zásadně souhlas nezletilého dítěte, existence vhodného budoucího osvojitele a jeho vůle dítě osvojit, obligatorní preadopční (zatimní) péče.<sup>38</sup>

---

<sup>36</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 280

<sup>37</sup> RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurz občanského práva-Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999. str. 131.

<sup>38</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 286.

#### 4.3.1. Tzv. právně volné dítě

Jako první předpoklad jsem uvedla nedostatečné nebo chybějící rodinné prostředí. K tomu, aby mohlo dojít k osvojení, musí dojít k tzv. právnímu uvolnění dítěte, které v sobě zahrnuje několik požadavků. To znamená, dítě bude v takovém postavení, kdy náš právní řád připouští osvojení. I přesto, že zákon přesně tento pojem nedefinuje, v praxi se s ním běžně setkáváme. Dítě může osiřet buď fakticky anebo dojde k sociálnímu osiření, které v současné době převládá. Jedná se o situace, kdy se rodiče zřeknou dítěte, dají souhlas s osvojením, opustí dítě, jednají zavržením vůči dítěti. (např. trestná činnost na dítěti).<sup>39</sup>

Základní hmotněprávní podmínkou pro osvojení je souhlas rodičů k osvojení, který se chápe jako úkon zakládající změnu statusu. Tento úkon je spojován s rodičovskou zodpovědností, která je upravena v zákoně o rodině v ustanovení §31. Ve smyslu §67 tohoto zákona musí být udělen souhlas rodiči, kteří jsou jeho zákonným zástupci. Právo udělit souhlas má i rodič, jehož rodičovská zodpovědnost byla omezena dle §44 odst. 2 ZoR a také pozastavena, což vyplývá z §44 /1 ZoR.

K osvojení nezletilého dítěte je vyžadován souhlas obou rodičů, mají-li rodičovskou zodpovědnost. Toto právo, udělení souhlasu, je totiž právo osobní, jedná se o nezastupitelný úkon a chybějící souhlas některého z rodičů nebo zákonného zástupce nelze nahradit. Musí být vysloven osobně a před soudem, který o osvojení rozhoduje. Zákonný zástupce se potom stává účastníkem řízení podle §182/2 zákona č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů, dále jen jako OSŘ. Existují výjimky ze souhlasu, o kterých bude hovořeno později. Udělení souhlasu musí tedy splňovat náležitosti právního úkonu podle občanského zákona, (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů, dále jen ObčZ.).<sup>40</sup>

Jak vyplývá z rozsudku nejvyššího soudu, požadavky na tento souhlas jsou: souhlas musí být dán před soudem osobně, výslovně a určitě. Musí být učiněn se zřetelem k určité osobě osvojitele, musí se týkat konkrétního stupně osvojení a zákonný zástupce osvojovaného dítěte musí být poučen o právních následcích osvojení. Souhlas s osvojením může zákonný zástupce dítěte odvolat, a to až do doby, než rozsudek o osvojení dítěte nabude právní moci.

---

<sup>39</sup> KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *Právní aspekty přímého osvojení.* [online]. [27. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://www.materska-nadeje.cz/PRAVNI%20ASPEKTY%20PriMeHO%20OSVOJENI%203.5.2004.pdf>>.

<sup>40</sup> KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *Právní aspekty přímého osvojení.* [online]. [27. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://www.materska-nadeje.cz/PRAVNI%20ASPEKTY%20PriMeHO%20OSVOJENI%203.5.2004.pdf>>.

Soud rozhodující o návrhu na osvojení je povinen k takové skutečnosti bez dalšího přihlédnout.<sup>41</sup>

Prolomení zásady, že souhlas rodičů má být udělen v soudním řízení, je tzv. blanketový souhlas. (§68a ZoR). V něm nalezneme, že souhlasů rodičů není třeba, jestliže dávají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas předem musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně právní ochrany dětí. Podstatou tohoto zvláštního úkonu je, že je anonymní. Při udělování tohoto souhlasu musí být řečeno, k jakému druhu osvojení se vyslovuje. Blanketový souhlas o osvojení musí předcházet řízení zprostředkování osvojení a vlastnímu řízení o osvojení dítěte. Další důležitou věcí, kterou přinesla novela zákona je, že souhlas může být udělen až po 6 týdnech věku dítěte. Tato lhůta byla dána zejména proto, aby došlo k ochraně matek, které jsou v prvním šestinedělí, krátce po porodu a může tak dojít k neuváženému jednání. Toto ustanovení je taktéž ve shodě se čl. 5 odst. 4 Evropské úmluvy o osvojení. Souhlas lze odvolat toliko do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů. Rodič po udělení blanketového souhlasu již nebude účastníkem řízení o osvojení.<sup>42</sup>

Dalšími výjimkami, které prolamují zásadu povinnosti udělit souhlas rodičů s osvojením, jsou tzv. kvalifikovaný nezájem a absolutní nezájem. Obě výjimky najdeme upraveny v § 68 ZoR. Jestliže rodiče po dobu 6 měsíců soustavně neprojevují opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a nesnaží si v rámci svých možností upravit rodinné a sociální povinnosti tak, aby je mohli plnit, mluvíme o tzv. kvalifikovaném nezájmu, kdy není potřeba udělení souhlasu od zákonných zástupců. §68 odst. 1 ZoR. Novel č. 91/1998 Sb. zákona o rodině upřesnila potom pojem kvalifikovaného nezájmu pro potřeby právní praxe.

Odstavec druhý §68 ZoR upravuje absolutní nezájem. Jestliže rodiče neprojevili po narození po dobu dvou měsíců žádný zájem a nebránila jim v tom žádná vážná překážka, jedná se o absolutní nezájem. K této otázce se vyjádřil i ústavní soud ve svém nálezu I. ÚS 669/02. Dle odstavce 3 §68 ZoR zopakoval, že je třeba naplnění podmínek předchozích dvou odstavců, o kterých potom rozhodne soud. Kdyby nedošlo k naplnění podmínek kvalifikovaného a absolutního nezájmu a nebyl udělen souhlas rodiče, došlo by k porušení

---

<sup>41</sup> Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 415/2005.

<sup>42</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 340-341 (§68a).

základního práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 LPS a zároveň k porušení čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, protože soud by tak zasáhl do práva na respektování rodinného života.<sup>43</sup>

Novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb., přinesla posílení postavení nezletilého rodiče, který taktéž udílí souhlas s osvojením dítěte, i když vzhledem ke svému věku nemá rodičovskou zodpovědnost. Další zmínku o nezletilém rodiči přináší zmíněný §68 odst. 2, který říká, že ustanovení týkající se kvalifikovaného a absolutního nezájmu se týkají taktéž nezletilého rodiče. Další změnu, která tato novela přinesla, je posílení postavení otce dítěte, za kterého není matka provdána. Muž, který tvrdí, že je otcem dítěte může být nově iniciátorem řízení o určení otcovství a nově byl přidán §70a ZoR, který říká, že dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájené na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci.<sup>44</sup>

#### **4.3.2. Zájem dítěte a společnosti na vytvoření nového rodinného života**

Základním kritériem při osvojení je zájem dítěte. §65 odst. 2 nám říká, že osvojit lze nezletilého, a to jen je-li mu osvojení ku prospěchu. Všechny ostatní podmínky a předpoklady sledují v podstatě naplnění tohoto cíle. Soud by se neměl spokojit pouze se svým úsudkem, ale měl by zhodnotit i posudky lékařů, dětských psychologů, odborníků, kteří mohou podat rozbor duševního i tělesného zdraví jak osvojence, tak osvojitelů. Většinou se odborníci shodují na názoru, že ne všechny právně volné děti jsou vhodné k osvojení. Například děti staršího věku, se špatnými zkušenostmi z rodiny, nebo handicapované nejsou vhodné k osvojení. V takovém případě je v zájmu dítěte spíše pěstounská péče.<sup>45</sup>

Jak bylo několikrát zmíněno osvojit lze pouze nezletilé dítě. Osvojení je jedním z druhů náhradní rodinné péče a proto a hlavním cílem je zajistit přirozené prostředí pro výchovu dítěte, co nejvíce podobné biologickému prostředí. Proto by osvojení zletilého ztrácelo svůj význam.

Další, co je potřeba zjistit je zdravotní stav osvojence i osvojitele. §70 ukládá tuto povinnost soudu, který má zjistit zdravotní stav na obou stranách, přičemž toto ustanovení

---

<sup>43</sup> Tamtéž, str. 332 (§68).

<sup>44</sup> KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *Právní aspekty přímého osvojení*. [online]. [27. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://www.materska-nadeje.cz/PRAVNI%20ASPEKTY%20PriMeHO%20OSVOJENI%203.5.2004.pdf>>.

<sup>45</sup> VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. str. 33-34.

nesmí být interpretováno tak, aby docházelo k diskriminaci handicapovaných dětí. Osvojitel má právo znát, zda nejsou u biologických rodičů nějaké závažné dědičné choroby. Poté, co soud zjistí zdravotní stav dítěte, informuje osvojitele či zákonné zástupce.<sup>46</sup>

#### **4.3.3. Souhlas nezletilého dítěte**

V čl. 12 Úmluvy o právech dítěte je garantováno právo dítěte, které je schopno formulovat své názory, tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se ho týkají, a těmto názorům má být věnována náležitá pozornost. Dítě má být vyslyšeno v každém soudním řízení, které se ho týká, a to přímo nebo zprostředkovaně.

V souladu s tímto ustanovením je proto nezbytný i souhlas nezletilého dítěte k osvojení. V naší právní úpravě nenajdeme konkrétní věkové hranice pro učinění konkrétních právních úkonů. Obecně se uplatní §9 ObčZ. Podle tohoto ustanovení mají nezletilí způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti, které odpovídají jejich věku. Podle §100 odst. 3 OSŘ v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat svoje názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Aby nedocházelo tímto ke zbytečným komplikacím ve věci, pamatoval na to zákon dovětkem, že tohoto souhlasu není třeba, došlo-li by tím ke zmaření účelu osvojení.

#### **4.3.4. Vhodný osvojitel**

Osobu osvojitele nalezneme rovněž v zákoně o rodině v §64 a následující, kde jsou upraveny podmínky, které musí osoba splňovat, aby se stala osvojitelem. Osvojitelem se může stát pouze fyzická osoba, která zaručuje způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti. Opět je zde kladen důraz na zájem dítěte, kdy naše právní úprava je v souladu s čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, která klade důraz na to, aby byl zájem dítěte při jakékoliv činnosti týkající se dítěte ať už ze strany soudu nebo sociální péče, správních úřadů upřednostňován.<sup>47</sup>

Osoba osvojitele musí vyhovovat nejen svými osobnostními vlastnostmi, nicméně taktéž musí být schopna dítě zabezpečit po finanční stránce, bytovými prostory, musí být

<sup>46</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 294-295.

<sup>47</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 314(§ 64).

schopen zajistit harmonické prostředí pro vývoj dítěte. Jeho samotný zájem se odráží v tom, že osvojení lze zahájit jen na žádost osvojitele, kdy tedy vyjadřuje svobodnou vůli a zájem vychovávat dítě.

Obecný požadavek bezúhonnosti můžeme spatřovat ve vyjádření, že osvojitelem mohou být pouze fyzické osoby, které zaručují svým způsobem života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti. Vedle povahových rysů a dalších osobních dispozic jsou soudem sledovány i morální zásady a jejich respektování. Aby soud mohl posoudit tyto požadavky, zpravidla si vyžádá informace z bydliště, ze zaměstnání, výpisy z rejstříků trestů. Sleduje, jestli osoba osvojitele žije v prvním či druhém manželství, trvání manželství a podobně.<sup>48</sup>

Samozřejmě, že osvojitel musí mít právní způsobilost. Odstavec 2. §64 říká, že osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá právní způsobilost. Tomuto požadavku pak nevyhovují tedy nezletilí, kteří podle § 8 a 9 ObčZ. nemají plně právní způsobilost a dále ve smyslu §34 odst. 2 ZoR je přiznána rodičovská zodpovědnost (souhrn rodičovských práv a povinností) pouze zletilým osobám. Osoba, která byla zbavena způsobilosti nebo jí byla způsobilost soudem omezena, také nemůže naplnit požadavky na vhodnou osobu osvojitele.<sup>49</sup>

Co se týká věku osvojitele, není zde konkrétně stanovená věková hranice, věková hranice mezi osvojitelem a osvojencem by měla být přiměřená, jak vyplývá z ustanovení §65 odst. 1. Dřívější právní úpravy nařizovali konkrétní věkový odstup 15 až 18 let. Vzhledem k tomu, že osvojitel má plnit funkci rodiče, předpokládá se přirozený věkový rozdíl. Tak, aby byl naplněn opět zájem dítěte. Česká republika si při ratifikace Evropské úmluvy o osvojení vymínila výhradu s čl. 7 této úmluvy. To znamená, že ČR nemá ani nejnižší věkovou hranici pro osvojitele. Jediná podmínka, která musí být v tomto smyslu splněna je, aby byl měl osvojitel způsobilost k právním úkonům. Dle článku 7 Úmluvy o osvojení je potom nejnižší věková hranice 21 let a nejvyšší 35 let. Co však soud musí v jednotlivých případech posuzovat je to, jestli osoba osvojitele je schopná v daném věku naplnit všechny potřeby dítěte.

§70 se věnuje zdravotnímu stavu osvojitele, kdy povinností soudu je, zjistit zdravotní stav, osobní dispozice a motivaci k osvojení. Dále posoudit, zda se zjištěné věci nepříčí

---

<sup>48</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 297.

<sup>49</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství, komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 316-317 (§ 64).

s účelem osvojení. Výsledky svého šetření potom oznámí osvojitelům nebo zákonnému zástupci.

Další požadavek sice není výslovně v zákoně stanoven, nicméně vyplývá z jednotlivých ustanovení a také ze samotného účelu osvojení. Jedná se o překážku příbuzenství. Mezi osvojitelem a osvojencem nesmí existovat příbuzenský poměr. Všeobecně je zastáván názor, že není možné osvojení mezi příbuznými v řadě přímé a mezi sourozenci. Osvojení prarodiči by potom bránil požadavek přiměřeného věkového rozdílu. V takovýchto případech by potom vzhledem k právním následkům osvojení docházelo k závažným deformacím rodinných vztahů, protože mezi osvojencem a osvojitelem má vznikat příbuzenský poměr jako mezi rodičem a dítětem. V praxi by pak docházelo ke komplikacím vzhledem k dědickému právu. Soudní praxe uznává osvojení mezi vzdálenějším příbuzenstvím.<sup>50</sup>

Osvojitel je také povinen přijmout podle zákona o sociálně právní ochraně dětí přípravu k přijetí dítěte do rodiny, jestliže orgán sociálně právní ochrany považuje takovou přípravu za účelnou (§21 odst. 5 písm. h SPO). Přijetí dítěte do rodiny představuje závažnou změnu v životě rodiny a je často nezbytná odborná pomoc, aby se zvládla nová situace. Proto krajský úřad podle §11 odst. 2 ZSPO zajišťuje odbornou přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje těmto osobám poradenskou pomoc související s osvojením. Tato příprava slouží zejména k tomu, aby si osvojitelé uvědomili závažnost svého rozhodnutí.<sup>51</sup>

V §66 zákon výslovně stanoví, že společně mohou nezletilé dítě osvojit pouze manželé. Vedle společného osvojení zákon připouští i osvojení individuální tedy jednou osobou. K osvojení nezletilce jako společného dítěte může dojít buď tím způsobem, že je oba manželé osvojí zároveň, tomu se říká simultánní osvojení, anebo tak, že nejdříve osvojí jeden z manželů a druhý manžel až následně-tzv. sukcesivní osvojení. Vždy se jedná pouze o jedno osvojení.<sup>52</sup> Když osvojuje dítě jen jeden z manželů, vyžaduje i zde zákon souhlas obou manželů a to i v tom případě, že nežijí spolu. Souhlas není potřeba, je-li jeden z rodičů zbaven

---

<sup>50</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 296-297.

<sup>51</sup> NOVOTNÁ, Věra. In BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Komentář. 3 aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. str. 88(§21).

<sup>52</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 322-323(§ 66).

způsobilosti k právním úkonům, nebo je vyžádání souhlasu spojeno s těžko překonatelnou překážkou (§66 odst. 2 ZoR).

#### **4.3.5. Obligatorní preadopční (zatimní) péče**

Preadopční péči najdeme upravenou § 69 ZoR. Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě po dobu nejméně tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklad. Jestliže budoucí osvojitel o dítě pečoval jako pěstoun nebo poručník tato preadopční péče se nevyžaduje, pokud tato péče trvala alespoň 3 měsíce. To platí, i jestliže osoba budoucího osvojitele o dítě pečovala pouze fakticky, bez úředního rozhodnutí. Například v případě, že se ujala ztraceného dítěte nebo pečovala o dítě, které mu rodiče krátkodobě svěřili. Opět musí být splněna lhůta tří měsíců. Jestliže se dítě nachází v ústavu, a to na základě rozhodnutí soudu nebo svěřeni rodičů, může o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů rozhodnout pouze orgán sociálně právní ochrany. Pokud dítě není v ústavu, ale například u rodičů, u příbuzných nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jsou oprávněni o svěřeni dítěte do budoucí péče osvojitelů rozhodnout pouze rodiče, nebo jiní zákonní zástupci (ne nezletilí).<sup>53</sup>

#### **4.4. Podmínky pro nezrušitelné osvojení**

Smyslem a posláním osvojení, a to zejména nezrušitelného osvojení, je vytvořit mezi dítětem a osvojitelem takové vztahy, jako jsou mezi rodiči a dětmi. Vzniká tak „rodičovský vztah“. Osvojení, které nelze zrušit, všeobecně vyvolává představu o tom, že jde o rozhodnutí definitivní, zajišťující osvojitelům naprostou rovnost s postavením s rodiči pokrevními. Takové závěry pouze potvrzuje dikce zákona §74\1 ZoR, která zcela jasně uvádí, že v případě nezrušitelného osvojení soud na návrh rozhodne, aby osvojitel byl zapsán v matrice místo rodiče. O takovém zápisu pak může soud rozhodnout i dodatečně, a to za podmínky, že osvojenec nedosáhl zletilosti (§77 ZoR).<sup>54</sup>

---

<sup>53</sup> *Osvojení*. [online]. fod.cz, 11. listopadu 2010 [cit. 28. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/osvojeni.htm>>.

<sup>54</sup> NOVÁK, Tomáš, PRŮCHOVÁ, Bohumila. Problémy s tajemstvím nezrušitelného osvojení. *Právo a rodina*, 2004, roč.6, č. 10, str. 9-11.



Osvojení nezrušitelné neboli osvojení druhého stupně je upraveno v zákoně o rodině v § 74. Takto osvojit mohou pouze manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte. Výjimečně může takto osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. V takovém případě soud rozhodne, aby byl z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte (§74/2 ZoR).

Nezrušitelně lze osvojit jen dítě starší jednoho roku (§75). Jak je patrné z názvu toto osvojení nelze zrušit. Pokud ovšem osvojitelé nemohou nebo nechtějí o osvojené dítě osobně pečovat, mají stejné možnosti jako v případě vlastního dítěte. Na řadu by přišlo svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, do zařízení vyžadující okamžitou pomoc nebo v krajním případě do ústavní výchovy. Nezrušitelně lze po roce věku osvojit i dítě, které bylo před tím osvojeno zrušitelně. V praxi často dochází k tomu, že dítě je nejdříve osvojeno zrušitelně, zejména kojenci a po dosažení jednoho roku věku dítěte se přechází po splnění podmínek a osvojení nezrušitelné.<sup>55</sup>

Nezbytnou podmínku pro nezrušitelné osvojení je i zápis do knihy narození. To znamená, že osvojitelé budou zapsáni v matrice i v rodném listě namísto původních rodičů. V matrice zápis o původních rodičích zůstává v poznámce, což někteří osvojitelé nevědí a domnívají se, že z dikce na místo biologických rodičů, znamená, že biologičtí rodiče se ze zápisu v matrice ztratí. Zletilé osvojené dítě má právo do matriky nahlédnout.

#### **4.4.1. Přeměna osvojení**

Rozhodnutí o nezrušitelném osvojení může soud v novém soudním řízení učinit i dodatečně. Hovoříme potom o přeměně osvojení. Opačný případ však naše právní úprava nepřipouští. Nezrušitelné osvojení se nemůže přeměnit na osvojení zrušitelné. Pro rozhodnutí o přeměně osvojení je potřeba návrhu osvojitele. Nezrušitelné osvojení tedy může vzniknout buď přímo, nebo dodatečnou přeměnou zrušitelného osvojení na nezrušitelné. Nebyl-li v řízení o osvojení osvojenec slyšen, není k tomuto rozhodnutí zapotřebí jeho souhlasu.<sup>56</sup>

---

<sup>55</sup> *Osvojení*. [online]. fod.cz, 11. listopadu 2010 [cit. 28. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/osvojeni.htm>>.

<sup>56</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 370-371 (§77).

## 5. Řízení o osvojení a jiná řízení

Samotnému řízení o osvojení předchází ještě několik fází. Právní úprava institutu osvojení zaznamenala velké změny po přijetí novely jak zákona o rodině, tak občanského soudního řádu. Další zákon, který se začal zabývat problematikou osvojení, je zákon o sociálně právní ochraně dětí, který nově upravuje zprostředkování osvojení. Jednotlivé fáze, které tedy předcházejí samotnému řízení o osvojení, jsou: Incidenční řízení neboli řízení o určení, zda je potřeba souhlasu rodiče s osvojením, řízení o preadopční péči, řízení o zprostředkování osvojení. V následujících kapitolách se budu věnovat procesním aspektům osvojení, jednotlivým řízením.

### 5.1. Tzv. incidenční řízení

Toto řízení je procesně právním obrazem ustanovení §68 ZoR. Je to řízení o určení, zda je potřeba souhlasu rodičů k osvojení dítěte. Úpravu nalezneme v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů, konkrétně v ustanoveních §180a odstavce 1-4, §180b.

Termín incidenční řízení bylo zavedeno až novelou zákona č. 91/1998 Sb, která nově upravila kvalifikovaný a absolutní nezájem u rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci dítěte. Povinnost soudu je potom podle §68 odst. 3 ZoR určit, zda jsou splněny tyto podmínky buď kvalifikovaného, nebo žádného zájmu. V tom případě by potom nebyl vyžadován souhlas rodičů k preadopční péči, ani k vlastnímu osvojení dítěte. Rodiče nebudou ani účastníky řízení o osvojení.

Aby byla splněna podmínka kvalifikovaného nezájmu, rodič nesmí projevovat soustavně opravdový zájem po dobu 6 měsíců. Termín opravdový zájem je těžké specifikovat. Zákon o rodině uvádí pouze příkladmo, jak se opravdový zájem projevuje. Spočívá zejména v tom, že rodiče plní pravidelně a včas svoji vyživovací povinnost vůči dítěti (§85 ZoR), snaží si dobrovolně upravit své rodinné a sociální podmínky tak, aby se mohl o dítě starat, dítě pravidelně navštěvuje, je s ním v kontaktu, zajímá se o jeho zdravotní stav, o to jak prospívá, jak se mu daří. Rodičům je umožněna dostatečně dlouhá doba 6 měsícům, kdy mají možnost prokázat, že o dítě jeví zájem. Pokud tak nečiní, dávají najevo svůj kvalifikovaný nezájem.<sup>57</sup>

---

<sup>57</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 56.

Při úvahách, jak v oblasti projevování opravdového nebo absolutního nezájmu musí soud vždy zohlednit okolnosti, ve kterých se rodiče nacházejí. To znamená, soud nemůže přičíst k tíži rodiči jeho závažný zdravotní stav nebo jiné psychiku ovlivňující faktory, v důsledku kterých nemohli rodiče projevovat zájem o dítě. Soud tedy zjišťuje, zda se jedná o individuální vlastnosti a postoje rodičů, nebo je jejich nezájem zapříčiněné objektivními a závažnými překážkami.<sup>58</sup>

Při projevování absolutního nezájmu platí v podstatě tytéž podmínky s tím rozdílem, že doba, která byla u kvalifikovaného nezájmu 6 měsíců, jsou zde zkráceny na měsíce dva. Jedná se o situaci hned po narození dítěte. Žádným zájmem se rozumí například to, když rodiče po narození dítěte neprojevují telefonicky ani písemně zájem o dítě, dítě nenavštíví, neplní svoji zákonem uloženou vyživovací povinnost. Neusilují ani o to, aby dítě bylo u nich, v jejich péči.

V souvislosti s absolutním nezájmem zmíním krátce otázku anonymních porodů a porodů s utajením totožnosti matky. V případě, že matka dítěte není vůbec známa, například odloží dítě do tzv. baby boxu, jde o dítě, u kterého není zjištěna totožnost. Policie provádí pátrání po rodičích a poté, co se nepodaří zjistit totožnost, může být dítě zařazeno do seznamu dětí vhodných k osvojení. V druhém případě je totožnost matky známa, je však zapečetěna v obálce zdravotnického zařízení, kde došlo k porodu. V tomto případě, kdy známe totožnost matky (50a ZoR) je třeba zahájit řízení podle 68/3 ZoR a zjistit míru nezájmu matky dítěte. Jestliže se matka nebo otec dítěte rozhodnou pečovat o své dítě, je třeba jim to umožnit a respektovat jejich rodičovská práva a povinnosti.<sup>59</sup>

Zákon tuto lhůtu zejména zkrátil proto, že se jedná o dítě novorozené, které v případě absolutního nezájmu má pak možnost vyrůstat hned od začátku v náhradní rodině, bez pobytu v dalších zařízeních.<sup>60</sup>

O splnění těchto podmínek rozhoduje tedy soud a to podle §68 odst. 3 ZoR. Toto řízení se zahajuje na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který zde plní funkci opatrovníka. Není vyloučeno, aby návrh na zahájení řízení podal druhý rodič. Účastníky řízení se tak stává dítě, které je zastoupeno orgánem sociálně právní ochrany dětí, tento orgán není účastníkem, vystupuje zde jako opatrovník a dále rodiče, jsou-li zákonnými zástupci dítěte. Zákon zde připouští, že i nezletilý rodič se stává účastníkem řízení, i když není

<sup>58</sup> HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2007, str. 172(§68).

<sup>59</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 335 (§68).

<sup>60</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 57

zákonným zástupcem dítěte. Je-li starší 16 let, je mu přiznána plná procesní způsobilost dle §20 OSŘ.<sup>61</sup>

Procesní stránka řízení je upravena v §180a a 180b OSŘ. Věcně příslušný v této věci bude okresní soud podle §9/1 a místně pak bude příslušný soud podle § 88 písm. c OSŘ. Pro dokazování platí zásada vyšetřovací, kdy soud si musí zjistit všechny potřebné materiály, údaje proto, aby mohl zjistit, zda se jedná opravdu o podmínky, které jsou vysloveny v §68. Soud je povinen provést i jiné důkazy, než ty, které navrhli účastníci. (120/2 OSŘ). Toto řízení reflektuje zásady Čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. To znamená, že není možné, aby soud určil otázku nezájmu bez účasti rodičů a tak je zbavil možnosti účasti na dalších řízeních o osvojení. Proto bylo třeba vytvořit pro toto řízení samostatnou kategorii, která se bude projednávat před samotným řízením o osvojení.<sup>62</sup>

Další věc, která je v řízení potřeba přesně zjistit, je počátek plynutí zákonem stanovené minimální lhůty pro prokázání nezájmu. To znamená šestiměsíční a dvouměsíční lhůtu. Každý případ se posuzuje individuálně. Soudní praxe většinou za počátek lhůty považuje poslední návštěvu rodiče nebo umístění dítěte do výchovného ústavu. Do lhůty se bude započítávat i doba, kdy je dítě v péči budoucích osvojitelů, bylo-li jim dítě svěřeno právě biologickým rodičem, nikoli orgánem sociálně právní ochrany, který přichází na řadu právě až po uplynutí daných lhůt. Šestiměsíční i dvouměsíční lhůta musí být z časového hlediska chápány vždy v celku. Obě lhůty musí být splněny již ke dni podání návrhu na zahájení tohoto řízení.<sup>63</sup>

Tato nová úprava, která vnesla potřebu tohoto zvláštního druhu zřízení, bývá často kritizována. Jako hlavní důvod je uváděný fakt, že se jedná o průtahy v rámci řízení o osvojení. Nelze skutečně vyloučit, že se řízení protáhne, někdy zejména tím, že rodiče jsou nedostupní a opatření jejich souhlasu je obtížné. Proto hlavním úkolem orgánu sociálně právní ochrany je postupovat tak, aby nedocházelo ke zbytečným průtahům. Stejně tak se má chovat soud při zjišťování potřebných informací. Cílem řízení nemá být zkomplikování řízení o osvojení. V souladu s mezinárodními dokumenty musela i naše úprava dodržet práva vyplývající z čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, kdy každý má právo na

---

<sup>61</sup> ŠKÁROVÁ Marta a kol. In FRINTOVÁ, Dita. *Občanský soudní řád s vysvětlivkou a judikaturou. Komentář*. 4. vydání. Praha: Linde, 2009 str. 578-579(§180a).

<sup>62</sup> ŠKÁROVÁ Marta a kol. In FRINTOVÁ, Dita. *Občanský soudní řád s vysvětlivkou a judikaturou. Komentář*. 4. vydání. Praha: Linde, 2009 str. 578-579(§180a).

<sup>63</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 337 (§68).

spravedlivý proces. Jedná se zde o zásah do rodičovské zodpovědnosti, tudíž musí být postupováno dle zákona. Stejně tak se ale uplatní zásada, že zájem dítěte je prvořadý. Proto se postupuje tak, aby potřeby dítěte byly co nejvíce zohledněny.

Zákon o sociálně právní ochraně dětí přispívá k urychlení řešení situací, kdy je dítě opuštěno rodiči, matkou, nebo v případě nezájmu a to zejména v § 10 odst. 4 a 5 tohoto zákona. Dítě musí vyhovovat příkladné definici §6/1 ZSPO, to znamená dítě, kterému náleží sociálně právní ochrana, dítě, jehož rodiče z vážných objektivních nebo subjektivních důvodů neplní nebo nemohou plnit, nebo nedostatečně plní povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. V tom případě, že státní orgán, pověřená osoba, školské zařízení, zdravotnické zařízení zjistí, že se jedná o dítě podle §6/1, mají povinnost bez odkladu nahlásit tyto skutečnosti obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Smyslem tohoto ustanovení je potom činit vše ze strany orgánů a institucí, aby došlo k odstranění negativního stavu dítěte. V §10/5 se řeší situace opuštění dítěte matkou ve zdravotnickém zařízení. Zdravotnické zařízení podléhá taktéž povinnosti oznámit tuto skutečnost obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, že matka po narození dítěte dítě opustila. Oznamovací povinnost je pak spojena s činností orgánu sociálně právní ochrany, který sleduje lhůty, výše uvedené skutečnosti a to za účelem včasného podání návrhu nebo podnětu na vyřešení situace.<sup>64</sup>

Z §180b OSŘ pak vyplývá, že pravomocný rozsudek o tom, že není potřeba souhlasu rodičů k osvojení, soud může zrušit, došlo-li ke změnám poměru. Návrh na zrušení může být podán až po uplynutí jednoho roku od právní moci rozsudku. Změnou poměrů je myšleno, jak na straně dítěte, tak na straně rodičů. Tímto ustanovením lze změnit rozhodnutí soudu, kdy bylo zjištěno, že rodiče po rozhodnou dobu neprojevovali zájem a proto ztratili možnost účastnit se na dalších řízeních o osvojení. V případě však, že se dítěti nenašla vhodná náhradní péče a dítě je v ústavní výchově a v průběhu toho došlo ke změnám poměrů na straně rodičů, kteří si urovnali své sociální a rodinné zázemí tak, aby dítě mohlo vyrůstat ve svém biologickém prostředí, lze na návrh rozhodnutí soudu zrušit.<sup>65</sup>

To však neplatí, bylo-li již osvojeno, nebo zahájeno řízení o osvojení, nebo bylo dítě svěřeno do péče budoucího osvojitele, anebo bylo-li zahájeno řízení o svěřením dítěte do péče budoucího osvojitele.(§180b odst. 2 OSŘ).

---

<sup>64</sup> BURDOVÁ, Eva. In NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Komentář. 3 aktualizované vydání. Praha:Linde, 2007. str. 33-36(§10).

<sup>65</sup> ŠKÁROVÁ Marta a kol. In FRINTOVÁ, Dita. *Občanský soudní řád s vysvětlivkou a judikaturou*. Komentář. 4 vydání. Praha: Linde, 2009 str. 580(§180b).

V důsledku incidenčního řízení se nemění status dítěte. Biologičtí rodiče zůstávají právně rodiči, což má další význam zejména tehdy, jestliže se pro jejich dítě nepodaří zprostředkovat osvojení. Incidenční řízení není potřeba v případě, že rodiče nejsou zákonnými zástupci dítěte, nebo dali souhlas předem bez vztahu k určitým osvojitelům.<sup>66</sup>

## 5.2. Řízení o preadopční (zatimní) péči

Hmotně právní úpravu preadopční péče nalezneme v § 69 ZoR. Smyslem preadopční péče je, aby se osvojitel s osvojencem vzájemně poznali a zjistili, zda bude možné společné soužití. Osvojení znamená velký zásah do rodinně právních vztahů, proto je zde ze zákona povinnost, aby dítě bylo po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele a to na jeho náklady. Osvojitel si může ověřit svoje schopnosti vychovávat cizí, malé, ba naopak dítě pubertálního věku, případně dítě zdravotně postižené.

K tomu, aby osvojitel poznal svoje schopnosti, popřípadě, aby se mu dostalo odborné pomoci při přípravě na budoucí roli osvojitele, slouží institut přípravy budoucích osvojitelů, který je upraven v § 11 odst. 1 písm. d ZSPO, který zde byl již jednou zmiňován v rámci kapitoly týkající se osoby osvojitele. Tuto pomoc poskytuje obecní úřad obce s rozšířenou působností a je určen osobám, které už jsou evidovány jako osoby vhodné stát se osvojiteli.<sup>67</sup>

Za účelem poznání, zda bude osvojení úspěšné a zda bude v zájmu dítěte, slouží ustanovení § 19 odst. 5 ZSPO. Zde je zakotvena povinnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností sledovat vývoj dětí, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob, než jsou jeho biologičtí rodiče a navštěvovat dítě v prostředí, ve kterém se právě nachází. Lhůta byla stanovena jednou za 3 měsíce v období prvních 6 měsíců péče nahrazující péči vlastních rodičů. Dále dle potřeb a zájmu dítěte. Osoby, kterým bylo dítě svěřeno, mají povinnost s orgánem sociálně právní ochrany spolupracovat, poskytnout nezbytné informace, což vyplývá z § 53 odst. 2 a 3 ZSPO. Pokud by neplnili svoje povinnosti, mohou být pokutováni až do výšky 20 000Kč (§53odst. 5 ZSPO).

O preadopční péči tedy rozhoduje orgán sociálně právní ochrany dětí. Orgánem příslušným vydat rozhodnutí je obecní úřad obce s rozšířenou působností podle místa trvalého

---

<sup>66</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 304.

<sup>67</sup> NOVOTNÁ, Věra. In BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Komentář. 3 aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. str. 40 (§11).

bydliště dítěte (§19 odst. 1 písm. a, §61 odst. 1 ZSPO), který může k rozhodnutí přistoupit jen tehdy, je-li dítě v ústavu z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů. Jestliže se rodič sám rozhodne dítě svěřit jiné osobě, nepřísluší o tom orgánu sociálně právní ochrany rozhodovat. Jde-li o osvojení do ciziny nebo z ciziny, je příslušným orgánem Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí. Oba potom rozhodují ve správním řízení a výsledkem řízení je správní rozhodnutí. Pokud dojde ke svěřeni dítěte do péče budoucím osvojitelům, je obecní úřad povinen o tomto rozhodnutí informovat ve lhůtě 15 dnů ode dne rozhodnutí příslušný soud. Odvolání proti těmto rozhodnutí nemá odkladný účinek.<sup>68</sup>

§ 64 ZSPO nás informuje o tom, kdo je účastníkem tohoto předadopčního řízení. Z odstavce jedna se dozvídáme, že v řízení o svěřeni do péče budoucích osvojitelů nejsou rodiče dítěte účastníky řízení, jestliže jimi nejsou v řízení o osvojení podle zvláštního předpisu. Tím zvláštním předpisem je v tomto případě občanský soudní řád. Z §181 OSŘ vyplývá, že rodiče nejsou účastníky řízení o osvojení v případech, kdy soud rozhodl v řízení, jehož účastníky jsou rodiče a dítě, že k osvojení není třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte, ačkoliv jsou zákonnými zástupci. Druhý případ, kdy rodiče nejsou účastníky, je ten, kdy jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, a třetí případ je tzv. blanketový souhlas. Rodiče dali předem souhlas k osvojení bez vztahu k určitým osvojitelům. To samé se tedy uplatní v řízení o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů právě za těchto podmínek. Účastníkem řízení v řízení o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče je pouze žadatel.

Pokud se rozhodne osvojit pěstoun dítě, které mu je svěřené do pěstounské péče, nevyžaduje se v tomto případě, aby měl pěstoun po dobu před rozhodnutím soudu o osvojení dítě ve své péči na svoje náklady, trvala-li pěstounská péče, alespoň 3 měsíce.(§ 69 odst. 3 ZoR). Předadopční péče je zde nahrazena péčí pěstounskou. Ostatní hmotně právní podmínky musí být však splněny. Obdobný režim platí i v případě, kdy se rozhodne osvojit dítě osoba, které bylo svěřeno dítě do výchovy jako jiné fyzické osobě než rodiči, nebo když chce osvojit poručník.<sup>69</sup>

---

<sup>68</sup> NOVOTNÁ, Věra. In BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Komentář. 3 aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. str. 72 (§19).

<sup>69</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha:C. H. Beck, 2009, str. 348(§69).

### 5.3. Řízení o zprostředkování osvojení

Postup při osvojení je tedy následující. Nejdříve se musí zjistit, zda je potřeba souhlasu rodičů k osvojení, tedy v řízení, kde soud zkoumá, zda jsou naplněny předpoklady kvalifikovaného či absolutního nezájmu. Jestliže se tak stane, rodiče se dále neúčastní dalších fází řízení. Než soud rozhodne o tom, že může dojít k osvojení, musí být dítě svěřeno do předadopční péče, proto aby si obě strany vyzkoušely společné soužití.

Fáze zprostředkování osvojení spočívá ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení a v nalezení osvojitelů vhodných pro tyto děti. Osvojení se zprostředkovává jen na žádost fyzické osoby, která má zájem osvojit dítě. Tato žádost se pak podává u krajského úřadu. Zprostředkování osvojení v České republice zajišťuje Ministerstvo práce a sociálních věcí, ve vztahu k cizině je to pak Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Je možné, aby si potenciální zájemce o osvojení dítěte sám našel vhodné dítě, které by chtěl následně osvojit a aby s ním navázal první kontakty, a v případě zájmu navrhl soudu svěřeni do tzv. předadopční péče. V těchto případech však často hrozí, že osvojené dítě bude zákonnými zástupci zneužito, např. že bude dítě prodáno.<sup>70</sup>

Postup zprostředkování a postup žadatelů při uplatňování žádosti o osvojení dítěte, dále postup orgánu sociálně právní ochrany při hledání vhodných osvojitelů upravuje zákon o sociálně právní ochraně dětí.

Zprostředkováním tak začíná samotný proces zajišťování náhradní rodinné péče. Zákon poskytuje potřebnou právní jistotu a odpovídající ochranu jejich oprávněných zájmů.<sup>71</sup>

Významným mezníkem bylo přijetí zákona o sociálně právní ochraně dětí, kterým došlo ke stanovení zásadních zákonných postupů, jež chrání zájmy dětí i budoucích osvojitelů. Proces zprostředkování má několik fází tyto fáze jsou vyjmenované v § 19a ZSPO.

#### 5.3.1. Vyhledávání dětí vhodných k osvojení

Za první fázi uvádí §19a ZSPO vyhledávání vhodných dětí k osvojení. Dítě by mělo splňovat podmínky, které jsou uvedeny v §2 odst. 2. Zákon o SPO ukládá v tomto ustanovení povinnost poskytnout sociálně právní ochranu všem dětem uvedených v tomto odstavci bez ohledu na jakékoliv zvláštnosti. Zákon je v souladu s článkem 2 Úmluvy, kdy se smluvní strany zavazují respektovat a zabezpečit práva každému dítěti nacházející se pod jejich jurisdikcí bez

<sup>70</sup> MAŠEK, Daniel. Osvojení dítěte. *Právo a rodina*. 2001, č. str. 19.

<sup>71</sup> *Zprostředkování osvojení* [online]. MPSV.cz, [cit. 1. prosince 2010]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/7298>.



jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu.

O jaké podmínky se tedy jedná podle ustanovení §2 odst. 2. Sociálně právní ochrana se poskytuje dítěti, které na území ČR má trvalý pobyt, o má podle zvláštního právního předpisu upravující pobyt cizinců na území ČR povolen trvalý pobyt nebo je zde hlášen nejméně po dobu 90 dnů. Další předpokladem je, že je zde oprávněno trvale pobývat či si podalo žádost o udělení mezinárodní ochrany na území ČR, nebo zde pobývá s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území ČR, nebo zde pobývá na základě zvláštního právního předpisu.

Pokud dítě nesplňuje podmínky uvedené v tomto ustanovení, může být osvojení zprostředkováno podle §25 ZSPO a to konkrétně úřadem.<sup>72</sup>

Prvním úkolem v rámci zprostředkování osvojení je najít vhodné dítě, které bude splňovat zákonné podmínky k osvojení.

### **5.3.2. Vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli**

Také žadatel o osvojení musí splňovat určité požadavky, které jsou stanoveny zákonem. S §19a odst. 1 písm. b úzce souvisí §20 odst. 1, kde jsou vyjmenovány podmínky, kterým by měl osvojitel vyhovovat. Fyzická osoba, která hodlá osvojit dítě, by měla být občanem ČR, která zde má trvalý pobyt. Nebo se může jednat o cizince, která zde má povolen trvalý pobyt, nebo půjde o cizince, který je podle zvláštního právního předpisu, upravující pobyt cizinců na území ČR hlášen k pobytu po dobu nejméně 365 dnů.

Tato lhůta 365 dnů je určitou zárukou, že se za tuto dobu projeví určité vlastnosti, které jsou důležité pro svěření dítěte této osobě. Zároveň je dostatečně dlouhá na to, aby se v případě cizince o něm daly z ciziny zjistit potřebné informace. V ostatních případech, kdy osoba nevyhovuje zákonným požadavkům tedy podmínku pobytu na území ČR, přichází na řadu zprostředkování osvojení Úřadem podle ustanovení §25 ZSPO.<sup>73</sup>

---

<sup>72</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 83

<sup>73</sup> NOVOTNÁ, Věra. In BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Komentář. 3 aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. str. 80 (§20).

### **5.3.3. Odborná příprava fyzických osob vhodných stát se osvojiteli k přijetí dítěte do rodiny**

Již několikrát zde bylo zmíněno, že osvojení znamená velký zásah do rodinně právních vztahů a na to by se měl osvojitel připravit, proto je mu poskytnuta odborná pomoc, ze strany krajského úřadu, který tuto pomoc zprostředkovává (§11 odst. 2 písm. a).

Cílem takové přípravy je: poskytnout žadatelům dostatek odborných informací o zvláštностech náhradní rodinné péče, pomoci žadatelům utvořit si konkrétní představu o budoucím fungování jejich rodiny v souvislosti s příchodem „cizího“ dítěte a také získat kvalifikované informace o žadatelích, o jejich chování a prožívání a nadále vyhodnotit je ve vztahu k možnému přijetí dítěte.<sup>74</sup>

Další fáze je popsána v §19a písm. d ZSPO. Jedná se o výběr určité osoby, vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou. K této příležitosti zřizuje krajský úřad (hejtman kraje) podle §38a ZSPO poradní sbory, jako zvláštní orgány kraje. Poradní sbor doporučuje pro určité dítě vedené v evidenci krajského úřadu vhodné žadatele vedené krajským úřadem nebo ministerstvem v evidenci žadatelů. Tato pravomoc hejtmána kraje vyplývá ze zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších právních předpisů, konkrétně z §65 tohoto zákona. Poradní sbor zřizuje hejtman kraje povinně nikoliv podle svého uvážení.

Z dikce §38b ministr práce a sociálních věcí zřizuje pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče poradní sbor. Poradní sbor doporučuje pro určité dítě vedené v evidenci ministerstva podle §23 ZSPO vhodné žadatele. Tento sbor má 5 členů a je schopen se usnést, jestliže je přítomna nadpoloviční většina.

### **5.3.4. Orgány povolané provádět zprostředkování osvojení**

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče nesmí provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány sociálně právní ochrany uvedené v §4 odst. 1 ZSPO. Jedná se o obecní úřady obce s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí zprostředkovává osvojení dětí z ciziny do ciziny.

Jasně zakotvení kompetencí ke zprostředkování podle ZSPO položilo základ k omezování případného nedovoleného vyhledávání dětí a potenciálních žadatelů k osvojení

---

<sup>74</sup>Tamtéž, str. 79(§19a).

nekompetentními právníckými či fyzickými osobami. Pokud by tomu tak nebylo, mohlo by dojít k zneužití zprostředkování osvojení k trestné činnosti.<sup>75</sup>

#### **5.4. Průběh řízení o zprostředkování osvojení**

Průběh osvojení je popsán v §20 a následující ZSPO. V podstatě bychom mohli průběh rozdělit do dvou fází. Zprostředkování osvojení zajišťují v ČR krajské úřady a ministerstvo. Osvojení dětí z ČR do ciziny nebo dětí z ciziny do ČR pak zprostředkovává Úřad.

Nejprve na řadu přichází obecní úřad obce s rozšířenou působností, který podle místa trvalého pobytu žadatele shromáždí potřebné doklady pro zprostředkování osvojení a založí spisovou dokumentaci. Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci o žadateli. (§21odst. 4 a 5 ZSPO). Tato dokumentace obsahuje žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovy osobní údaje, jako jsou jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu. Dalšími informacemi, které žádost obsahuje, jsou doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na našem území, či ohlášení k pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu upravující pobyt cizinců na území ČR. Dokumentace obsahuje taktéž opis z evidence Rejstříku trestů, který si vyžádá obecní úřad obce s rozšířenou působností, zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem, jeho údaje o ekonomických a sociálních poměrech. Dále obsahuje písemné vyjádření, zda souhlasí s tím, že po uplynutí lhůty podle §23 odst. 3 ZSPO bude zařazen do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny, nebo žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny. Je potřeba písemný souhlas s tím, že orgán sociálně právní ochrany je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje, zejména zda bude schopen zajistit vhodné výchovné prostředí. Dále orgán zjišťuje, zda nedošlo ke změně v rozhodných skutečnostech, které jsou uvedeny ve spisové dokumentaci. Osvojitel musí taktéž souhlasit s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny. Poslední, co dokumentace obsahuje, jsou stanoviska obecního úřadu k samotné žádosti.

Po shromáždění všech potřebných dokladů postoupí obecní úřad obce s rozšířenou působností kopii spisové dokumentace neprodleně krajskému úřadu. Obdobně zakládá obecní úřad i dokumentaci týkající se osvojovaného dítěte. Kde jsou uvedeny jeho osobní údaje,

---

<sup>75</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 84.

zdravotní stav, doklad o státním občanství, doklad o tom, že dítě splňuje podmínky pro osvojení. I tato dokumentace se dále předá neprodleně krajskému úřadu. Krajský úřad vytváří evidenci dětí a evidenci žadatelů.<sup>76</sup>

Vlastní zprostředkování osvojení je svěřeno především do rukou krajského úřadu. Území kraje je považováno za nejvhodnější z hlediska osvojení. Jedná se o území, kde je možné předpokládat nalezení vhodných osvojitelů a zároveň lze počítat s tím, že orgány sociálně právní ochrany spolu budou moci dobře spolupracovat.

Krajský úřad má povinnost doplnit evidenci o odborné posouzení pro účely zprostředkování. A to podle §27 ZSPO pokud je takové odborné posouzení potřeba. Při odborném posouzení je třeba brát v potaz věk dítěte. Jedná-li se o několika měsíční dítě, bude stačit příslušná dokumentace. Dále by měl doplnit dokumentaci o vyjádření dítěte, pokud je schopno formulovat svoje názory. Tento požadavek vyplývá z čl. 12 Úmluvy.

Z ustanovení §22 odst. 5 vyplývá situace, kdy krajský úřad řízení o zařazení žadatele do evidence přeruší. Důvodem může být pro takové přerušení žádost žadatele, kdy důvodem jsou většinou osobní poměry žadatele (nemoc, problémy se zaměstnáním, úmrtí v rodině). Krajský úřad pak přeruší řízení na nezbytně nutnou dobu. Druhým důvodem jsou trestněprávní okolnosti. Jedná se o trestní řízení, které je vedeno proti žadateli, které jsou svou podstatou a zaměřením v přímém rozporu se zajištěním péče o dítě. Posledním důvodem pro přerušení jsou okolnosti bránící odbornému posouzení. Takovým případem může být, nachází-li se žadatel dlouhodobě v zahraničí.<sup>77</sup>

Pokud se krajskému úřadu nepodaří zprostředkovat osvojení pro dítě ve lhůtě 3 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí nebo po dobu 3 let pro žadatele zařazeného do evidence žadatelů, postoupí krajský úřad údaje z evidence dítěte nebo žadatele ministerstvu., které bude pokračovat ve zprostředkování.<sup>78</sup>

---

<sup>76</sup> *Zprostředkování osvojení* [online]. MPSV.cz, [cit. 2. prosince 2010]. Dostupné na <<http://www.mpsv.cz/cs/7298>>.

<sup>77</sup> NOVOTNÁ, Věra. In BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Komentář. 3 aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. str. 92 (§22).

<sup>78</sup> *Zprostředkování osvojení* [online]. MPSV.cz, [cit. 2. prosince 2010]. Dostupné na <<http://www.mpsv.cz/cs/7298>>.

### 5.4.1. Zprostředkování osvojení ministerstvem

Ministerstvo zprostředkovává osvojení v případech, kdy se toto nepodaří krajskému úřadu. Ministerstvo stejně jako úřad vede pro tyto potřeby evidenci, která obsahuje údaje o osvojiteli a dítěti. Jelikož činnost ministerstva navazuje bezprostředně na činnost krajského úřadu, vychází ministerstvo z údajů poskytnuté úřadem. Ministerstvo má povinnost zařadit dítě a žadatele do evidence do tří dnů ode dne, kdy obdrželo údaje od krajského úřadu. (§23 odst. 1 ZSPO).

I zde platí, že pokud se ministerstvu nepodaří do určité lhůty zprostředkovat osvojení, dojde k zařazení těchto údajů Úřadu pro zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. Lhůta u dítěte činí 3 měsíce od zařazení dítěte do evidence vedené ministerstvem a u žadatele potom 6 kalendářních měsíců od zařazení do evidence vedené ministerstvem. (§22/3 písm. a, b). Tím že ministerstvo postoupí tyto údaje, neznamená jejich vyřazení z evidence ministerstva.

Stejně jako tomu bylo u zprostředkování krajským úřadem, tak i zprostředkování osvojení ministerstvem je určitý proces, při kterém jsou vyhledávány vhodné osoby k převzetí dítěte vedené v evidenci, nebo najít vhodné dítěte pro žadatele vedené v evidenci. Ministerstvo na základě zjištěných podkladů zkoumá, zda takové dítě a osoba mohou vytvořit společně rodinu. Ministerstvo přihlíží k doporučení od poradního sboru, jehož činnost je specifikována v ustanovení §38b ZSPO.<sup>79</sup>

Zjistí-li ministerstvo existenci vhodné osoby nebo dítěte, které jsou vedeny v evidenci ministerstva, oznámí tuto skutečnost zejména žadateli, krajskému úřadu, Úřadu, jde-li o žadatele, který je veden zde a dále obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Žadatel má pak právo se seznámit s dítětem. Navštívit v ústavním zařízení, pokud se zde dítě nachází, nebo pokud je v péči u jiné fyzické osoby. Setkat se s ním může v zákonné lhůtě, která je podle §24 odst. 3 ZSPO 30 dnů. Toto ustanovení se zde uplatní obdobně. V této 30 denní lhůtě může žadatele požádat o svěření dítěte do předadopční péče. O této žádosti rozhoduje obecní úřad. Jestliže dojde ke svěření dítěte do předadopční péče, bude tato skutečnost rozhodná pro vyřazení dítěte z evidence dětí a žadatele z evidence žadatelů. Jestliže tak žadatel neučiní, bude ministerstvo nadále pokračovat ve zprostředkování.

---

<sup>79</sup> NOVOTNÁ, Věra. In BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Komentář. 3 aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. str. 102 (§24a).

Dítě může být vedeno v evidenci jak ministerstva, tak Úřadu, který zprostředkovává osvojení do ciziny. Tyto orgány spolu spolupracují a ministerstvo v případě nalezení vhodné osoby o tom bude informovat i Úřad.

Jelikož je osvojení poměrně dlouhodobý proces má ministerstvo stejně jako krajský úřad právo na zjištění rozhodných skutečností. Zda nedošlo k jejich změně. Může si vyžádat nové odborné posouzení dítěte nebo žadatele podle §27 ZSPO. Ustanovení §22 odst. 10 ZSPO se zde tedy uplatní obdobně.

#### **5.4.2. Přerušování zprostředkování krajským úřadem nebo ministerstvem**

Jak zde bylo několikrát zmiňováno osvojení je procesem poměrně dlouhodobým a může se stát, že dojde ke změně sociálních poměrů. Proto patří do pravomoci úřadu, který je zrovna v aktivní fázi, aby zastavil zprostředkování na určitou dobu, pokud je o to žadatelem požádán. Žadatel má zároveň povinnost oznámit závažné události ve svém životě, které by mohly mít vliv na osvojení ve lhůtě 15 dnů od jejich vzniku. Jedním z důvodů přerušování je tedy žádost žadatele, dalším důvodem může být skutečnost, že žadatel byl již uznán vhodnou osobou pro konkrétní dítě. Naopak se může stát, že se osoba stala nevyhovující pro okolnosti jako je trestní stíhání, významná majetková ztráta, partnerská krize, které vznikly na straně žadatele a byly zjištěny aktivním orgánem.<sup>80</sup>

#### **5.4.3. Vyřazení z evidence**

V zákoně jsou vymezeny podmínky, kdy krajský úřad vyřadí dítě a žadatele z jím vedené evidence. Stejně tak jsou upraveny podmínky, kdy dojde k vyřazení dítěte a žadatele ze strany ministerstva. Krajský úřad vyřadí dítě z evidence, došlo-li k rozhodnutí soudu o osvojení nebo svěřeni do pěstounské péče. Jedná se o pravomocné rozhodnutí. Jedná se o případy, kdy došlo k osvojení nikoliv ke svěřeni do předadopční péče. Dalším důvodem je zjištění závažných důvodů, pro které nelze zprostředkovat osvojení (například dovršení zletilosti). Posledním důvodem je, že krajský úřad nezprostředkoval v předepsané lhůtě tři měsíců osvojení a údaje postoupil ministerstvu. U osoby žadatele dojde k vyřazení z evidence krajského úřadu v případě že, došlo k osvojení dítěte a žadatel nežádá o jiné dítě, byly zjištěny

---

<sup>80</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 102.

závažné důvody, pro které nelze žadateli zprostředkovat osvojení. Těmito důvody mohou být zdravotní potíže, sociální důvody atd. Dalším důvodem je, že žadatel porušil svou povinnost sdělování závažných skutečností rozhodných pro zprostředkování, či o vyřazení sám požádá. Poté, co nesplní zprostředkování krajský úřad ve lhůtě 3 let, kdy jej vede v evidenci, předá údaje ministerstvu.

Vedle povinností vyřadit žadatele z evidence krajského úřadu, které jsou stanoveny v § 24 c odst. 1 písm. b ZSPO, v písm. c tohoto ustanovení je možnost, kdy lze vyřadit žadatele z evidence. Tato možnost je v případě, že se žadatel bez závažných důvodů nezúčastnil přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Tuto povinnost ukládá §11 odst. 2 písm. a ZSPO a je zprostředkována krajským úřadem. Pokud se žadatel této přípravy nezúčastní, je na uvážení krajského úřadu zda žadatele z evidence vyloučí či ne. Důvody pro vyřazení dítěte a žadatele z evidence jsou taxativní a jsou uvedeny v ZSPO, z jiných důvodů je vyřadit nelze.<sup>81</sup>

V případě ministerstva je vyřazení z jeho evidence upraveno v §24d. Dítě lze vyřadit v podstatě ze dvou důvodů a to, když dojde k pravomocnému osvojení, nebo jsou zde závažné důvody, pro které nelze uskutečnit zprostředkování osvojení. U žadatele jsou důvody shodné stejně jako u vyřazení z evidence krajského úřadu.

#### **5.4.4. Zprostředkování osvojení Úřadem**

Osvojení z ciziny nebo do ciziny se děje na základě Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Ve vztahu k cizině se zprostředkovává pouze osvojení, nikoliv i pěstounská péče a to proto, že zde má dojít k simulaci nejpodobnějšího vztahu jako je vztah rodinný. Díky principům, které jsou zakotveny v Úmluvě, může být pravidelně sledován vývoj dítěte v cizině prostřednictvím úřadů zajišťující zprostředkování do ciziny. Tato skutečnost nabývá na významu s volným pohybem osob v rámci Evropské unie, kdy je potřeba vyvinout větší pozornost na ochranu zájmů a práv dítěte a předcházet tak možnému vzniku trestné činnosti páchané na dětech v souvislosti s osvojením (únosy, prodej dětí do ciziny apod.).<sup>82</sup>

Postup při zprostředkování do ciziny a z ciziny je obdobný postupu při zprostředkování v rámci ČR. Také zde je potřeba vést evidenci, kterou vede Úřad. U evidenci dětí je potřeba posoudit, zda jsou vhodné k osvojení do ciziny. K tomu nám může posloužit i

---

<sup>81</sup> NOVOTNÁ, Věra. In BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Komentář. 3 aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. str. 111 (§24c).

<sup>82</sup> NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. str. 106.

samotné vyjádření dítěte, pokud je toho schopno. K zprostředkování dítěte do ciziny nebo naopak dochází v případě, že ministerstvo nebylo schopno zprostředkovat osvojení v rámci ČR ve lhůtě 3 měsíců od jejich zařazení do evidence ministerstva. Nebo jsou to děti, které podle §25 odst. 1 písm. b nemají na území ČR povolen trvalý pobyt nebo nejsou hlášeny k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního předpisu upravující pobyt cizinců na našem území. Do evidence patří taktéž žadatelé, kteří splňují podmínky podle §25 odst. 1 písm. c a d.

#### **5.4.5. Vyjádření orgánu SPO pro soud**

O osvojení rozhoduje soud. Podle §70 ZoR je soud povinen si vyžádat stanovisko orgánu sociálně právní ochrany dětí. Vyjádření soudu podává krajský úřad nebo ministerstvo, v závislosti na tom, který orgán by aktivní při zprostředkování osvojení. Ve všech ostatních případech, ve kterých zprostředkování osvojení neprovádí, pak vyjádření soudu podává obecní úřad obce s rozšířenou působností (§18 ZSPO).

Součástí celého procesu zprostředkování je zařazení dětí nebo žadatele do příslušné evidence. Může se však stát, že nebudou splněny zákonem stanovené podmínky a žadatel nebude zařazen do evidence osob vhodných stát se osvojitelem. Mezi základní kritéria posouzení vhodnosti patří kladné sociální šetření, zdravotní stav, psychologická vyšetření a závěrečná zpráva z odborné přípravy fyzických osob pro přijetí dítěte do rodiny. Pokud je vše splněno příslušný správní orgán vydá správní rozhodnutí o jejich zařazení. V případě, že se tak nestane má možnost podat žadatel proti zamítavému rozhodnutí odvolání. Vyjádření k tomu s čím nesouhlasí, případně doložit nové skutečnosti. Žadatel podává odvolání u toho orgánu, který napadené rozhodnutí vydal. Odvolacím orgánem ve věcech náhradní rodinné péče je potom Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV). Tomu je celé odvolání a spisová dokumentace postoupena. MPSV posoudí odvolání, pokud je třeba nařídí provedení nových posudků od lékaře či psychologa. Podle závěru konkrétních stanovisek vydá MPSV následně buď kladné, nebo zamítavé rozhodnutí v projednávané věci. Proti tomuto rozhodnutí se nedá již dále odvolat.<sup>83</sup>

---

<sup>83</sup> *Zprostředkování osvojení* [online]. MPSV.cz, [cit. 6. prosince 2010]. Dostupné na <<http://www.mpsv.cz/cs/7298>>.



## 5.5. Vlastní řízení o osvojení

O osvojení rozhoduje jako ve všech ostatních formách náhradní rodinné výchovy soud. Jde o rozhodnutí statusové. Z §63/2 vyplývá, že o osvojení rozhoduje soud pouze na návrh osvojitele. Řízení o osvojení nelze tedy zahájit bez návrhu, jak je typické v řízení o nezletilé viz §81 OSŘ. Důvodem je to, že se jedná o rozhodnutí o osobním stavu.(§80 písm. a OSŘ).<sup>84</sup>

V návrhu osvojení musí být uvedeno, o jaký typ osvojení se má jednat. Tímto návrhem je potom soud vázán. Vlastní řízení o osvojení je upraveno po procesní stránce v §§ 181- 185 OSŘ, včetně právních následků a možnosti zrušení osvojení.

Místní příslušnost soudu je dána dle §88 písm. c OSŘ, podle kterého je ve věcech osvojení k řízení příslušný soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností své bydliště. Účastníci řízení jsou potom dle §181 OSŘ osvojované dítě, jeho rodiče, popřípadě poručník, osvojitel a jeho manžel. Rodiče osvojovaného dítěte nejsou účastníky v případě, že byli zbaveni své rodičovské zodpovědnosti, byli zbaveni způsobilosti k právním úkonům, popřípadě omezeni, nebo dali souhlas k osvojení předem ve vztahu k určitým osvojitelům, anebo soud pravomocně rozhodl, že není třeba jejich souhlasu. Manžel není účastníkem, pokud se nevyžaduje jeho souhlas.<sup>85</sup>

Dle §182 OSŘ soud dítě vyslechne jen, jestliže je třeba jeho souhlas s osvojení. Nemá-li být vyslechnuto, nepředvolává se k jednání. Cílem tohoto výslechu nemá být pouze zjištění toho, zda s osvojením dítě souhlasí, ale také k tomu, aby soud posoudil, zda vznikly mezi dítětem a budoucím rodičem určité citové vazby. Z §67 ZoR vyplývá požadavek, aby bylo dítě schopno posoudit dosah a význam osvojení. Ze ZSPO vyplývá další požadavek. Jestliže se jedná o osvojení do ciziny nebo z ciziny je potřeba souhlasu osvojovaného dítěte. Dle odst. 2 §182 vyplývá, že ostatní účastníky musí soud vyslechnout vždy, a to podle možnosti osobně.

K osvojení dítěte je potřeba získat souhlasu podle konkrétní situace od různých osob. Je-li osvojitelem manžel, může osvojit jen se souhlasem druhého manžela. Tohoto souhlasu není třeba, pozbyl-li manžel způsobilost k právním úkonům, nebo jestliže je získání souhlasu spojeno s těžko překonatelnou překážkou. Dále je třeba souhlas zákonného zástupce. O souhlasu nezletilého bylo hovořeno dříve. K osvojení je třeba souhlasu rodiče, i když je

---

<sup>84</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno:Masarykova univerzita, 2006. str. 307.

<sup>85</sup> MÁŠEK, Daniel. Osvojení dítěte. *Právo a rodina*, 2001. č.2, str.20-21.

nezletilý. Pokud jsou zákonnými zástupci rodiče dítěte, nevyžaduje se jejich souhlas v případě zjištění kvalifikovaného nezájmu nebo absolutního nezájmu, dále vyslovili-li blanketový souhlas s osvojením. V tom případě je potřeba souhlasu opatrovníka, který je dítěte v řízení zřízen. Soud zjišťuje zdravotní stav jak osvojitele, tak osvojovaného dítěte, osobní dispozice a motivace. Výsledky svého šetření je potom povinen oznámit. Dospěje-li soud v řízení k závěru, že všechny zákonné podmínky jsou splněny, rozhodne o osvojení dítěte.<sup>86</sup>

## 5.6. Právní následky osvojení

Rozhodnutí soudu o osvojení je konstitutivní povahy a proto jeho následky nastávají po právní moci rozhodnutí. Rozeznáváme dva druhy osvojení. Osvojení zrušitelné (prosté) a osvojení nezrušitelné. Společné následky pro oba druhy osvojení jsou:

- 1) Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr jako mezi rodiči a dětmi. To znamená, že osvojitelům se dostává stejných práv a povinností jako by byli biologičtí rodiče. Rovněž dítě má všechna práva a povinnosti vůči osvojitelům jako vůči svým pokrevním rodičům.<sup>87</sup>
- 2) Osvojencem vstupuje do rodiny osvojitelů se všemi právy a povinnostmi dítěte. I zde vzniká příbuzenský poměr. To se projeví zejména v souvislosti s vyživovací povinností mezi ostatními příbuznými, a s uplatněním dědického práva.<sup>88</sup>
- 3) Zanikají práva a povinnosti pokrevních rodičů, které tvořily souhrn rodičovské zodpovědnosti (§31 a násl.) Zůstává však zachováno biologické příbuzenství jako materiální fakt, takže by nadále trvala překážka vzniku platného manželství podle §12 ZoR. V případě, že je však osvojitelem manžel jednoho z rodičů dítěte, nedotýká se osvojení vztahů mezi osvojencem a tímto rodičem a jeho příbuznými<sup>89</sup>.
- 4) Dalším z právních následků je změna příjmení. Z §71 ZoR vyplývá, že osvojencem bude mít příjmení osvojitele. Společný osvojencem bude mít příjmení určené pro ostatní děti, to platí i v případě, že osvojitelem je manžel matky osvojence. Dle §184 OSŘ vyslovuje soud v rozsudku i příjmení osvojence.

---

<sup>86</sup>Tamtéž, str. 21.

<sup>87</sup>VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. 1. vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. str. 46.

<sup>88</sup>HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání.

Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 308.

<sup>89</sup>HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 356-357 (§72).

- 5) Dle zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, ve znění pozdějších platných právních předpisů vyplývá, že i přesto, že ZoR nepřipouští, aby v řízení o osvojení bylo změněno dítěti jeho jméno, §64 zákona o matrikách upravuje právo osvojitelů zvolit osvojení jeho jméno. Tato volba je časově omezena do 6 měsíců od právní moci rozsudku o osvojení. Jedná se o souhlasné prohlášení osvojitelů před matričním úřadem. Je-li osvojenec starší 15 let, připojí zde ještě jeho souhlas, bez něhož nemůže ke změně dojít (§64 odst. 1 citovaného zákona).
- 6) Právní mocí rozsudku o osvojení nabude osvojenec státní občanství ČR, pokud je alespoň jeden z osvojitelů občanem ČR. Toto vyplývá ze zákona č. 40/1992Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění doplňků).<sup>90</sup>

Pro případ nezrušitelného osvojení vyplývají ještě další následky. Jedním z nich je, že osvojitelé budou zapsáni v matrice místo rodičů. Tento pojem, který je uveden v ZoR s sebou přináší některé nepřesnosti.

Jestliže je ve výroku rozsudku soudu výslovně uvedeno podle §74odst. 1 zákona o rodině uvedeno, že osvojitelé budou zapsáni v matrice „místo“ rodičů osvojenec, pak v matričním zápise o narození osvojovaného dítěte bude tento výrok rozsudku příslušného soudu (jako matriční skutečnost) poznamenán do sloupce „dodatečné záznamy a opravy“. Budou připojena jména, příjmení a data narození, povolání a bydliště osvojitelů. Údaje o pokrevních rodičích v matričním záznamu nebudou škrtnuty ani smazány, učiněny nečitelnými, či jiným způsobem odstraněny. Na rodném listě budou figurovat osvojitelé jako rodiče, dítěti zůstane z původního záznamu místo a datum narození. Jelikož má ale každý právo znát svůj genetický původ, zletilé dítě má možnost nahlédnout do matričního zápisu, kde se může dozvědět své biologické rodiče.<sup>91</sup>

Zákon o rodině dále stanoví v §74odst 2 ZoR, že v případě nezrušitelného osvojení osamělou osobou soud též rozhodne o tom, že z matriky vypustí zápis o druhém rodiči dítěte. Ze samotného pojmu nezrušitelné osvojení vyplývá, že toto osvojení nelze zrušit (§74odst. 3 ZoR).

Na druhé straně zrušitelné osvojení nebrání tzv. readopci., která vyplývá z ustanovení §76. Osvojenec může být opět osvojen a původní osvojení tak může být nahrazeno novým osvojením. Jedná se o jeden ze zvláštních právních následků, které jsou spojeny

---

<sup>90</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno:Masarykova univerzita, 2006. str. 310.

<sup>91</sup> PRŮCHOVÁ, Bohumila. Problémy s tajemstvím nezrušitelného osvojení. *Právo a rodina*,2004,roč .6, č. 10. str. 10.

s nezrušitelným osvojením. Toto opětovné osvojení připouští ZoR po novele provedené zákonem č. 91/1998 Sb. a to jen v omezené míře. Jedná se o případy, kdy je osvojenec osvojován manželem osvojitele nebo kdy osvojitel zemřel. Účelem je zajistit co největší stabilitu rodinně právních vztahů. Zákon neuvádí, jakou formu opětovného osvojení lze provést. Lze se tedy domnívat, že můžeme znovu osvojit jak zrušitelně tak nezrušitelně.<sup>92</sup>

## 5.7. Zrušení osvojení

Osvojení může zaniknout pouze v případě osvojení prostého a to jen ze závažných důvodů na návrh osvojitele nebo osvojence. O zrušení osvojení rozhoduje soud.(§73 ZoR).

Zrušení osvojení soudem se může stát jen jedině podle návrhu osvojence či osvojitele a to z vážných důvodů, které sice ani zákon příkladmo neuvádí, nicméně všeobecně jako důvod můžeme považovat takové okolnosti, za nichž osvojení neplní svoji funkci. Takový případ může nastat, jestliže mezi osvojencem a osvojitelem nevznikly takové vztahy, jako jsou obvyklé mezi rodiči a dětmi. Je potom na uvážení soudu, aby v konkrétním případě konstatoval, že takové důležité okolnosti zde existují, aby došlo ke zrušení osvojení. Je třeba opět vzít v potaz zájem osvojence a společnosti. Je třeba přihlídnout i k důvodům na straně osvojitele. Pro rozhodnutí o návrhu na zrušení osvojení nemůže být rozhodná ta skutečnost, díky které by se osvojenec musel vrátit do nevyhovujících poměrů.<sup>93</sup>

Právní následky zrušení osvojení vyplývají z §73/2 ZoR. Práva a povinnosti osvojitelů, jako soubor rodičovské zodpovědnosti do budoucna zanikají. Zanikají příbuzenské vztahy vzniklé osvojením mezi osvojencem a příbuznými osvojitele a naopak se obnovují vztahy v pokrevní rodině. Dalším následkem zrušení osvojení je, že zanikají také dědické vztahy mezi osvojencem a osvojitelem a jeho příbuznými. Osvojenec ztrácí příjmení osvojitelovo a vrací se k dřívějšímu příjmení, pokud se mezitím nezávisle nezměnilo, například uzavřením manželství. Osvojenec získává opět právo na výživu vůči svým pokrevním rodičům. Jestliže byly rodiče ještě před vznikem osvojení zbavení rodičovské zodpovědnosti, neznamená zrušení osvojení její obnovení. Soud by potom rozhodl o výchově dle §45, §45a-§45d, §46, §78 ZoR.<sup>94</sup>

---

<sup>92</sup> HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, str. 370 (§77).

<sup>93</sup> HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2007, str. 186-187 (§73)

<sup>94</sup> Tamtéž, str. 187 (§73)

## 6. Mezinárodní osvojení

Mezinárodní osvojení vychází z úpravy především dvou mezinárodních dokumentů a to Úmluvy o právech dítěte, které zaručuje dítěti dočasně nebo trvale zbavenému svého rodinného prostředí, právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem, a to formou náhradní rodinné péče. (čl. 20 Úmluvy)

Pro realizaci mezinárodního osvojení byla přijata v roce 1993 Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, která byla ratifikována ČR v roce 2000. Cílem této úmluvy je zajistit určité záruky, aby se mezinárodní osvojování uskutečňovalo v zájmu dítěte a plnilo pouze subsidiární funkci, tak jak uvádí čl. 21 písm. b Úmluvy o právech dítěte. Ústředním orgánem, který u nás hraje roli při mezinárodním osvojování, je Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně. Ten dává podle §35 ZSPO souhlas k osvojení dítěte do ciziny a zprostředkovává mezinárodní osvojení.<sup>95</sup>

Úřad spolupracuje s orgány nebo jinými subjekty, které jsou obdobnou činností pověřeny v cizině. Postup pro osvojování do ciziny nebo z ciziny je obdobný jako v ČR a již zde byl nastíněn v rámci kapitoly zprostředkování osvojení. Úpravu tedy nalezneme v ZSPO. Úřad vede pro účely zprostředkování svoji evidenci. V evidenci jsou vedeny děti s trvalým nebo dlouhodobým pobytem na území ČR, pro které nebylo možné zprostředkovat osvojení v České republice v době 6 kalendářních měsíců, a z toho důvodu byla MPSV postoupena kopie evidence Úřadu. O zařazení je vydáno správní rozhodnutí. Dále jsou evidovány děti, které jsou vhodné k osvojení, ale nemají zde povolen trvalý nebo dlouhodobý pobyt na našem území. Zařazovány jsou do evidence z podnětů různých orgánů. Stejně jako děti jsou evidováni žadatelé vhodní stát se osvojiteli dětí z ciziny. Další část evidence tvoří fyzické osoby vhodné stát se osvojiteli, které nemají na území ČR trvalý nebo dlouhodobý pobyt.<sup>96</sup>

Právní úprava osvojení v mezinárodním kontextu se řídí právem státu, jehož je příslušníkem osvojitel, případně osvojitelé, kteří jsou manželé, jak vyplývá z § 26 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním. Jestliže mají manželé v době osvojení různou státní příslušnost, je třeba použít obou právních řádů. Kumulativní použití obou právních řádů je třeba proto, aby osvojení bylo uznáno v obou státech. Při procesu je však třeba vzít v potaz i právo osvojovaného dítěte, které rozhodne, zda je třeba souhlasu dítěte nebo jiných osob. Nejdříve tedy je třeba vybrat právní řád, podle kterého se bude postupovat. Poté, co určíme, které právo je rozhodné, bude se používat nejen při procesu

<sup>95</sup> KRAUSOVÁ, Lucie, NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně právní ochrana dětí*. Praha:ASPI, a.s., 2006, str. 67.

<sup>96</sup> WESTPHALOVÁ, Lenka. Osvojení v mezinárodním kontextu. *Právo a rodina*, 2006, roč. 8, č. 4, str. 6.

osvojení, ale i pro právní následky. Pravomoc českých soudů v otázce osvojení upravuje §41 zmiňovaného zákona. Pravomoc českému soudu je dána, jestliže jeden osvojitel je českým občanem nebo oba manželé. Není rozhodné, zda mají na našem území trvalý pobyt. V případě že, pouze jeden z osvojitelů má české občanství, pravomoc českému soudu je dána, když zde má i trvalý pobyt.<sup>97</sup>

Jestliže dojde k osvojení do, nebo z ciziny Úřad vždy vyřadí dítě nebo žadatele z evidence a to ke dni právní moci soudního rozhodnutí o osvojení.

---

<sup>97</sup> WESTPHALOVÁ, Lenka. Osvojení v mezinárodním kontextu. *Právo a rodina*, 2006, roč. 8, č. 4, str. 5

## **7. Osvojení podle rekonstrukce občanského zákoníku**

V poslední kapitole mé diplomové práce bych se chtěla podívat na úpravu osvojení podle návrhu nově vznikajícího občanského zákoníku. Ten v sobě bude zahrnovat i část týkající se rodinného práva. Chtěla bych se soustředit především na změny, které s sebou ponese tento návrh v oblasti osvojení. Jelikož jsem měla k této kapitole k dispozici pouze samotný návrh občanského zákoníku, bude kapitola především srovnáním se stávající platnou úpravou.

### **7.1. Jednotlivá ustanovení týkající se osvojení dle rekonstrukce**

Na závěr mé práce jsem zařadila kapitolu o budoucí úpravě osvojení podle návrhu nově vzniklého občanského zákoníku. Zatímco stávající úprava věnovala osvojení 19 ustanovení, nově vzniklá úprava jich bude mít 52. Jedná se tedy téměř o trojnásobek.

Pro srovnání tedy budu vycházet z návrhu občanského zákoníku a stávající úpravě osvojení dle platného zákona č. 94/1963., zákon o rodině, ve znění pozdějších právních předpisů.

Hned úvodní ustanovení návrhu občanského zákoníku (dále jen Návrh) týkající se definice osvojení zní poněkud jinak, než je ustanovení §63 ZoR. §741 říká, že osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. Osvojení je formou náhradní rodinné péče, ale vedle ostatních forem je osvojení záležitost statusové, protože s sebou přináší změnu vztahů, jak k pokrevním rodičům, tak k osobě osvojitele a jeho rodiny. Novinkou bude oproti stávající úpravě, že o osvojení bude rozhodovat výhradně soud. Tedy bude vyloučena činnost v tomto případě orgánu sociálně právní ochrany dítěte (OSPD). Souhlas s osvojením bude od rodičů přijímat soud, nikoliv OSPOD. Souhlas s osvojením může rodič odvolat do 3 měsíců, po této lhůtě se může domáhat vydání dítěte, které již bude v péči budoucích osvojitelů. V případě vydaného souhlasu, bude rodič ještě vyslechnut v samotném řízení o osvojení.

Vedle osvojení koncipovaného zásadně jako institut týkající se dětí (za vlastní je přijímáno cizí dítě, tj. nezletilý, resp. nesvéprávný), se dále upravuje (speciálními ustanoveními) osvojení zletilého, resp. osoby, která jsou nezletilá, nabyta plnou svéprávnost.

Za nové ustanovení lze vnímat i ustanovení §748 dle Návrhu: Osvojuje-li osoba, která je rodičem, soud zhodnotí, není-li osvojení v zásadním rozporu se zájmy dětí osvojitele; majetkové zájmy nejsou pro posouzení rozhodující. Nově se tedy zakotvuje požadavek přesvědčit se, zda poměr případného přirozeného dítěte osvojitele a dítěte osvojeného nebude

nevhodně konfliktní do takové míry, kdy by již byly závažně zasaženy zájmy některého ze zúčastněných dětí nebo případně obou.

Zatímco ZoR nespécifikuje počet let, který tvoří přiměřený věkový rozdíl mezi osobou osvojitele a osvojence v budoucí úpravě §750 se hovoří o hranici zpravidla ne menší než 16 let.

Dosáhlo-li osvojované dítě alespoň dvanácti let, je třeba vždy jeho osobního souhlasu, ledaže je mimo jakoukoli pochybnost, že by byl postup požadující osobní souhlas osvojovaného dítěte v zásadním rozporu se zájmy dítěte, nebo že dítě není schopno posoudit důsledky souhlasu. Z Úmluvy o právech dítěte vychází požadavek, aby bylo zhodnoceno vyjádření dítěte. Proto i budoucí úprava zapracovává otázku relevantního souhlasu dítěte, které dosáhlo alespoň věku 12 let. Pokud je dítě mladší, dává souhlas jeho opatrovník. Otázku souhlasu rodičů s osvojením jsem již zmiňovala, doplním tedy, že podle ustanovení §758 nemůže dát souhlas rodič, který nedosáhl věku 16 let. Před šestnáctým rokem nelze souhlas dát, neboť souhlas přirozeného rodiče musí být poučeným a vědomým volným projevem; takový však lze stěží očekávat od člověka mladšího šestnácti let. Souhlas nelze nahradit, musí být osobní, tj. zastoupení není přípustné, k osvojení nemůže v takovém případě dojít

Novými jsou i ustanovení §762 a §763. Byl-li souhlas k osvojení dán s určením pro určitou osobu jako osvojitele a bude-li návrh na osvojení vzat zpět, nebo zamítnut, pozbude souhlas účinnosti. Souhlas k osvojení pozbude účinnosti vždy, nedojde-li k osvojení do tří let ode dne, kdy byl souhlas dán.

Úpravu v následujících paragrafech §766, §770 můžeme označit jako situace, kde výjimečně není potřeba souhlasu rodičů s osvojením. V §767 nalezneme specifikaci nezájmu o dítě. I v nové úpravě se však bude přihlížet k objektivním podmínkám. To znamená, zohlední se objektivní skutečnosti, pro které by skutečně rodič nemohl projevovat zájem.

Následující ustanovení upravují péči před osvojením. Nejedná se zde o preadopční péči, jak by se mohlo na první pohled zdát. § 771 říká, že se souhlasem budoucího osvojitele je možné předat mu osvojované dítě do péče ihned poté, kdy oba rodiče dali k osvojení souhlas. Souhlasí-li s tím rodiče, lze dítě předat budoucímu osvojiteli do péče i dříve, jakmile to zdravotní stav dítěte dovolí. Rodiče osvojovaného dítěte jsou povinni o předání dítěte informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí. Odstavec 3 tohoto ustanovení však říká: Péče o dítě v době před uplynutím tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení, není péčí před osvojením. Po tuto dobu má ten, komu bylo dítě předáno do péče, pouze povinnost a právo o dítě řádně pečovat a chránit je; v záležitostech dítěte, které s touto péčí souvisí, může



jednat, jen je-li toho nezbytně třeba (§771/3). Do preadopční péče je dítě budoucímu osvojiteli předáno po uplynutí lhůty tří měsíců od dání souhlasu s osvojením a také poté, co bude zjištěn zdravotní stav jak osoby osvojitele, tak osvojovaného dítěte. O předání do preadopční péče rozhoduje na návrh osvojitele soud. Soud krom zdravotní stránky posuzuje vhodné prostředí, do kterého má být dítě umístěno, etnické, náboženské a kulturní prostředí osvojitele i osvojence.

Dříve než bude o samotném osvojení rozhodnuto, musí být dítě v péči osvojitele a to na jeho náklad. Doba, po kterou se stará osvojitel o dítě trvá tak dlouho, dokud nevznikne mezi osvojencem a osvojitelem vztah, kterého chceme osvojením dosáhnout. Tato péče musí trvat minimálně 6 měsíců.

Následky osvojení jsou upraveny v ustanoveních §780 a následující. Dítě, které bylo společně osvojeno manžely, nebo manželem svého rodiče, má postavení společného dítěte manželů; jinak má postavení dítěte osvojitele. Tato ustanovení jsou téměř shodná se současnou úpravou. Nové je ustanovení, které říká, že by mělo být osvojené dítě informované o jeho stavu a to v době, kdy se to bude jevit vhodné, nejpozději při zahájení školní docházky. Nově byla vložena taktéž ustanovení o dohledu nad úspěšností osvojení.

Poslední změna, kterou bych zmínila je možnost osvojení zletilého. Musí být splněny podmínky stanovené v §795. Osvojit nezletilého lze, jestliže jeho sourozenec byl osvojen tímž osvojitelem, nebo jestliže v době podání návrhu byl osvojovaný nezletilým, osvojitel pečoval o osvojovaného v době jeho nezletilosti, nebo osvojitel chce osvojit dítě svého manžela. §796 potom říká: Není-li to na újmu důležitých zájmů potomků osvojitele nebo potomků osvojovaného, lze osvojit zletilého výjimečně také z důvodů hodných zvláštního zřetele, pokud to je přínosné pro osvojitele a osvojence navzájem, nebo v odůvodněných případech alespoň pro jednoho z nich.

Jak si lze povšimnout úprava podle Návrhu se zdá být rozpracovanější a přináší několik novinek oproti současné úpravě.

## 8. Závěr

Cílem mé práce bylo zaměřit se na procesní aspekty osvojení dítěte. Ještě před tím, než jsem mohla přistoupit k samotnému řízení o osvojení a souvisejícím řízení, zabývala jsem se hmotně právní úpravou podle z. č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších právních předpisů. Důležitým pramenem pro úpravu této problematiky byl vedle z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů, ve kterém nalezneme úpravu samotného řízení o osvojení a incidenčního řízení, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů, kde jsou upravena další řízení, která jsou řízeními správními. V mé práci jsem se podrobně zaměřila na jednotlivá řízení, která předcházejí řízení o osvojení a kde hlavním aktérem je OSPOD - orgán sociálně právní ochrany dětí. Ten podle mého názoru v současné úpravě vykonává velice důležitou roli při procesu osvojení, jelikož prostřednictvím něho se vybírá vhodná osoba osvojitele, vhodné děti k osvojení, ale taktéž poskytuje preventivní a poradenskou činnost. Předním hlediskem jeho činnosti je zajistit blaho dítěte.

Institut osvojení je z časového hlediska poměrně starý, byl používán již v dobách Starého Říma. Nicméně význam osvojení se měnil stejně, jako se měnilo postavení a význam rodiny ve společenském měřítku. Postupné změny v právní úpravě lze sledovat i na našem území. Legislativní vývoj byl dovršen v okamžiku, kdy byl přijat již zmíněný zákon o rodině (z. č. 94/1963), v důsledku přijetí ústavy z roku 1960. Můžeme říct, že tento zákon po několika novelách platí dodnes a sjednotil roztržitěnou úpravu rodinného práva. Významnou novelou byla novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb., jež nabyla účinnosti 1. 8. 1998, a která odráží některá ustanovení z mezinárodních smluv dotýkající se této problematiky.

Jestliže bych měla zhodnotit současnou úpravu osvojení, hodnotila bych jí jako dostačující, ale taktéž z hlediska osvojitelů poměrně zdlouhavou. I přesto, že hlavním zájmem je blaho dítěte, než dojde k vyřízení nutných právních formalit, nachází se dítě mimo své přirozené rodinné prostředí. Nicméně jedná se o dobu nutnou k tomu, aby bylo zjištěno, zda jsou splněny všechny právní podmínky nutné k osvojení. Velice kladně hodnotím institut preadopční péče, kdy se dítě nachází v péči osvojitele ještě před tím, než mu je dítě svěřeno. Zajímavé bylo srovnávat současnou platnou úpravu s návrhem nového občanského zákoníku, jehož součástí bude i rodinné právo. Institut osvojení zde má dosáhnout určitých změn. Jeho úprava je zde podrobnější a přináší s sebou některé novinky. Za negativní změnu považuji to, že v budoucí úpravě se nepočítá s OSPODEM a o všech věcech bude rozhodovat soud. Tak

může dojít k přehlčení soudů a bude se muset počítat s určitými časovými průtahy. Úplnou novinkou je potom zavedení osvojení zletilé osoby.

I přesto, že jsem mluvila o časové náročnosti osvojení, nelze vyloučit dobu nutnou k tomu, aby biologičtí rodiče mohli projevit zájem, či aby jim byla poskytnuta doba k úpravě svých záležitostí tak, aby dítě mohlo vyrůstat po jejich boku. Ideálním případem by bylo, kdyby všechny děti mohly vyrůstat ve svých biologických rodinách a byla jim vždy poskytnuta taková péče, kterou potřebují ke svému dalšímu vývoji. V současné době se však poměrně často vyskytují děti, které potřebují pomoc státu, a proto osvojení považují za nejlepší možnost z forem náhradní rodinné péče, jak dítěti poskytnout nové rodinné prostředí. Nová úprava počítá i s ustanovením, které určuje, že by osvojenci mělo být včas sděleno, že je dítě osvojené a to v době vhodné, nejlépe do doby než zahájí povinnou školní docházku. Dle mého názoru není příliš vhodné, aby zákon upravoval dobu, kdy je vhodné dítěte sdělit takovou skutečnost. Z mezinárodních smluv vyplývá, že každý má právo znát svůj původ, a proto i v ČR platí, že zletilá osoba může nahlédnout do matriky, kde lze zjistit své pokrevní rodiče.

V mé práci jsem se snažila poskytnout ucelený pohled na procesní aspekty osvojení. Dle mého názoru tedy do procesních aspektů je nutné zahrnout i úpravu hmotně právní, jelikož bez té bychom nevěděli, jak postupovat. Samotnému řízení o osvojení je v OSŘ věnováno pouze pár ustanovení, proto jsem se podrobněji zaměřila i na řízení před správními orgány, které tomuto řízení předcházejí a jsou neméně důležitá. Má práce jistě není prací takovou, kterou by mohla napsat osoba, která se v této oblasti pohybuje a má s procesem osvojení jistou praxi. Proto moje závěry a hodnocení vycházejí z teoretických znalostí, ke které jsem při studiu tohoto tématu získala. Nicméně i tak doufám, že tato práce vyhoví zadání, které mi bylo stanoveno.

## 9. Seznam použité literatury

### Monografie:

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 558.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 398.

NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Praha: Linde, 2004. s. 156.

VODÁK, Pavel. *Problémy osvojení dětí*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1967. s. 243.

RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C. H. Beck, 1999. s. 227

NOVOTNÁ, Věra, BURDOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 3 aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007. s. 470.

HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. Praha: Linde, 2007. s. 775.

ŠKÁROVÁ Marta a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkou a judikaturou. Komentář*. 4 vydání. Praha: Linde, 2009. s. 1263.

KINCL, Jaroslav, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 386.

KRAUSOVÁ, Lucie, NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, a.s., 2006. s. 228

## **Články:**

HRUBÁ, Michaela. Základní principy osvojení v mezinárodních dokumentech. *Právo a rodina*, 2007, roč. 9, č. 7, str. 15.

MACHÁČKOVÁ, Lenka. Náhradní rodiče ve vyšším věku -diskriminace v zákoně o rodině? *Právo a rodina*, 2000, č. 8, str. 8.

NOVÁK, Tomáš, PRŮCHOVÁ, Bohumila. Problémy s tajemstvím nezrušitelného osvojení. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 10, str. 9-11.

MAŠEK, Daniel. Osvojení dítěte. *Právo a rodina*. 2001, č. str. 19.

WESTPHALOVÁ, Lenka. Osvojení v mezinárodním kontextu. *Právo a rodina*, 2006, roč. 8, č. 4, str. 6.

## **Internetové zdroje:**

*Osvojení*. [online]. fod.cz, 11. listopadu 2010 [cit. 18. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/osvojeni.htm>>.

KRÁLIČKOVÁ, Zdeňka. *Právní aspekty přímého osvojení*. [online]. [27. listopadu 2010]. Dostupné na <<http://www.materska-nadeje.cz/PRAVNI%20ASPEKTY%20PriMeHO%20OSVOJENI%203.5.2004.pdf>>.

*Zprostředkování osvojení* [online]. MPSV.cz, [cit. 1. prosince 2010]. Dostupné na <<http://www.mpsv.cz/cs/7298>>.

## **Právní předpisy:**

Zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině, ve znění pozdějších právních předpisů

Zákon č. 359/1000Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů

Usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku

Sdělení č. 104/1991Sb.m o přijetí Úmluvy o právech dítěte

Sdělení č. 43/2000 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení

Sdělení MZV č. 132/2000 Sb.m.s., Evropská úmluva

Instrukce Ministerstva práce a sociálních věcí č.j. 21-12242/2000 ze dne 15.března 2000, kterou se stanoví rozsah evidence dětí a obsah spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně právní ochrany dětí a obsah spisové dokumentace o žadatelích o osvojení a o svěření dítěte do pěstounské péče

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

### **Judikatura:**

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 415/2005.

## **Shrnutí**

Tématem mé diplomové práce jsou procesní aspekty osvojení dítěte. K tomu, abych se mohla věnovat řízení o osvojení dítěte, je třeba vysvětlit i s tím související pojmy hmotně právní.

Považovala jsem za důležité uvést pojem osvojení i z hlediska historického. Proto jsem se v úvodní kapitole věnovala historickému vývoji tohoto právního institutu.

V další části jsem se zabývala aktuální úpravou. Vedle hojně citovaných Zákonu o rodině a Zákonu o sociálně právní ochraně dětí, jsem zde uvedla i Listinu základních práv a svobod a důležité mezinárodní dokumenty, mezi které patří: Úmluva o právech dítěte, Evropská úmluva o osvojení, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.

Dále jsem se už věnovala samotné hmotně právní úpravě osvojení podle jednotlivých ustanovení zákona o rodině. Zabývala jsem se druhy osvojení, jednotlivými podmínkami, které je potřeba splnit, aby mohlo dojít k osvojení.

Stěžejní část diplomové práce je zaměřena na procesní stránku osvojení. To znamená řízení o osvojení a jiná řízení, která ho doprovází. V první fázi je to tzv. incidenční řízení, dále řízení o preadopční péči a řízení o zprostředkování osvojení. Poslední částí procesu jsou potom následky osvojení, případně následky při zrušení osvojení.

Poslední kapitoly jsou věnované jednak mezinárodnímu osvojení a dále pak budoucí úpravě osvojení podle nového návrhu rekodifikace občanského zákoníku, jejíž součástí bude i rodinné právo.

## **Summary**

The topic of my thesis is the procedural aspects of adoption. To address to the proceedings of the adoption of a child, related concepts of substantive law must be explained. I considered as important to bring the concept of adoption from a historical perspective. Therefore I attended to the historical development of this legal institute in the opening chapter.

The next part dealt with the current arrangements. Besides plentifully cited the Family Act and the Act about social protection of children, I have noted the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and the relevant international documents which include: the Convention on the Rights of the Child, European Convention on Intercountry Adoption, the Convention on the Protection of Children and Cooperation in Respect of adoption. Furthermore, I have

devoted the substantive legislation, adoption by the provisions of the family. I researched the types of adoption, different conditions which must be met in order to allow the adoption.

The main part of the thesis is focused on procedural aspects of adoption. This means the adoption proceedings and other proceedings, which it accompanies. In the first stage of the proceedings it is incidental proceeding, then the proceeding of pre-adoption care and mediation of adoption.

The last parts of the process are the consequences of adoption or the consequences of the abolition of adoption. The last chapters are devoted to both international adoption and future adaptation of adoption in accordance with the new draft of recodification of the Civil Code, which will also include family law.

## **Klíčová slova-Keywords**

Osvojení- adoption

Řízení o osvojení- proceedings of the adoption

Dítě- child

Zákon o rodině- Family Act

Zákon o sociálně právní ochraně dítěte- Act about social protection of children

Incidenční řízení- incidental proceeding

Preadopční řízení- the proceeding of pre-adoption care

Zprostředkování osvojení- mediation of adoption

Mezinárodní osvojení- international adoption

Rekodifikace občanského zákoníku- recodification of the Civil Code